

HITELJOGVISZONYOK

Károli Gáspár Református Egyetem

Phd dolgozat

tézisei

Dr. Kónya Judit

2006.

*Hitel (...) nem egyéb, mint bizonyos lekötések által más kezében lévő (...) vagyonunkról nyert bizalom és bátorság. Mennél nagyobb bizalmat 's bátorságot nyújthat valaki az ő kezei közt lévő vagyonunkról, annál több Hitele (...) van; 's mennyivel nagyobb bizalommal 's bátorsággal bírja a' közönség saját javait másoknál, annál tökéletesbnek mondatik azon Ország **Hitel-állapotja.**" (Széchenyi István: **Hitel**)*

Hiteljogviszonyok

I. Kutatási célkitűzések

Jelen dolgozat banktechnikai elnevezéssel az un. aktív (kihelyezési) bankműveleteket, polgári-pénzügyi jogi kategóriával élve a hiteljogviszonyokat tárgyalja.

A hiteljogviszonyok, ahogyan azt a dolgozat is igyekszik szemléltetni, a gazdasági élet számos területét átfogják és átszövik a magánszférát is, különösen azok üzleti kapcsolatok részét.

Emiatt – egyik kiemelt kutatási célként – kitüntetett jelentőségű a hiteljogviszonyok részletes elemzése, követve annak belső logikáját, az egyes hiteljogviszonyok sajátosságainak illetve azok egymáshoz való viszonyának felderítése.

A téma kutatásának aktualitást ad a Ptk. újrakodifikálása, melynek keretében a jelenlegi bank-és hitelviszonyok fejezet is újrafogalmazódik. Tekintettel arra, hogy az e témakör kodifikációjával foglalkozó, az IM által megbízott albizottságban a hitel-és kölcsönügyletek szabályozási felelőseként részt vettem a szabályozási koncepció kidolgozásában illetve a szövegtervezet megalkotásában jelenleg is részt veszek, - így fontosnak ítélem a szabályozás irányainak megmutatását. A dolgozat érzékelteti a jelenleg véglegesítés alatt álló első szövegtervezettel kapcsolatos, a szövegjavaslattól helyenként eltérő álláspontomat is.

Fentiek szerint tehát az egyes jogintézmények elemzésén, az egyes fogalmak értelmezésének pontosításán, mint kutatási célon kívül, további kutatási célként jelölöm meg a szabályozással kapcsolatos elképzelések ismertetését, bízva abban, hogy ezzel hozzájárulhatok a hiteljogviszonyokkal kapcsolatos jogtudományi gondolkodás előmozdításához.

A dolgozat – témájának jellege miatt – polgári jogi, pénzügyi jogi és banküzemeltetési elemeket és aspektusokat is megvilágít.

II. A feldolgozott anyag rendszerezésének módszere

A dolgozat a kutatási tárgyat igyekszik – amennyiben a konkrét jogintézmény jellege engedi – az alábbi logikai rendben tárgyalni:

A jelenlegi szabályozás fogalmi jellemzőin túl az egyes jogintézményeket oly módon veszi górcső alá, hogy láttatni tudja az egyes jogintézményre vonatkozó banki és bírói gyakorlatot, esetenként a nemzetközi jogegységesítő szokványok jellemző rendelkezéseit, a hatályos szabályozás hiányosságait, a készülő szabályozás jellemzőit az első szövegtervezet véleményezése mellett. (Ez a logikai rend kitűnik a dolgozat mellékelt tartalomjegyzékéből is.)

Fenti megközelítéssel megkísértem a terjedelmes joganyagot követhető gondolatmenetben feldolgozni.

(A hiteljogviszonyok alatt a hitel-és kölcsönszerződésen kívül az egyéb hiteligénybevételi módok is értendőek, melyeket a jelenlegi Ptk. azok definiálása és felsorolása nélkül egyéb hitelműveletként jelöl. Ide soroltam az akkreditívot (a jelenlegi – nem Ptk. általi – szabályozás csak fizetési módként jelöli; a váltót (a genfi váltójogi egyezmény törvénybeiktatása óta a banki gyakorlat nem hiteljogviszonyként, hanem egyik értékpapírként tartja számon); a bankgaranciát (a jelenlegi Ptk. a kezességgel együtt, a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között szabályozza); a faktoringot (jelenleg csak, mint a pénzkölcsönzés egyik lehetséges formáját a Hpt. említi); a pénzügyi lízinget (jelenleg csak a Hpt. és az Sztv.definiálja). A fenti jogintézmények – véleményem szerint – a hiteljogviszonyok körébe tartoznak. Ezen álláspontomat osztja a Ptk. kodifikációjával foglalkozó albizottság is. Természetesen fenti jogintézmények hiteljogviszonyokhoz való rendszerbeni hovatartozása nem jelenti azt, hogy azok valamennyien az új Ptk.-ban lesznek szabályozva. Ennek indokait a dolgozat a vonatkozó részeknél részletesen kifejti.)

III. A kutatás eredményei:

A dolgozat igen nagy terjedelmű, ezért az abból készített tézisek azokat az újdonságoknak számító vonásokat összegzik, amelyeket úgy gondolom, közre kell adnom a dolgozat “érdemeinek” megismeréséhez.

A tartalomjegyzék alapján végigtekintve a teljes anyagot – kiemelik az egyes témák tárgyalásából néhány gondolatot

A tézisek az alábbi témaköröket foglalják magukban:

1. A hitel és kölcsön fogalma, bevezetés

2. A hitelszerződés a jelenlegi Ptk.-ban

2.1 A hitelszerződés fogalma és típusai a Ptk. Szerint.

2.2. Lényeges tartalmi elemek a Ptk. Szerint.

2.3 Súlyos szerződésszegés a Ptk. Alapján

2.4 A Ptk. Jelenlegi szabályozásának hiányosságai, a készülő szabályozás jellemzői;

2.5 A nemzetközihitelszerződés

2.5.1 Nyilatkozatok és szavatosságuk

2.5.2 Egyes kötelezettségvállalások

2.6 A szindikált hitelezés

2.6.1 Az előterjesztés

2.7 A projektfinanszírozás biztosítékai

2.7.1 Engedményezés

2.7.2 Szonzori kötelezettségvállalás

3. A kölcsönszerződés a jelenlegi Ptk. –ban

3.1 A jelenlegi Ptk. szabályozás hiányosságai

4. A fogyasztási kölcsön

4.1 A jelenlegi szabályozás hibái és eltérések az EU direktívától

4.2 A készülő szabályozás jellemzői

5. Egyéb hitelműveletek

5.1 Akkreditív szabályozásával kapcsolatos koncepcionális elképzelések az új Ptk.-ban.

5.2 Akkreditív az első szövegtervezetben.

5.3 A banki elfogadvány

5.4 A bankgarancia

5.4.1 A bankgarancia szabályozásával kapcsolatos koncepcionális elképzelések;

5.4.2 A bankgarancia szabályai a Ptk. első szövegtervezetében

5.4.3 A két nemzetközi bankgarancia szokvány eltérő vonásai;

5.5 A faktoring szabályozásával kapcsolatos elképzelések a Ptk. kodifikáció során

5.6 A forfeitirozás

5.7 A pénzügyi lízing

5.7.1 A pénzügyi lízing jellemzőinek táblázatos összefoglalása

5.7.2 A pénzügyi lízing szabályozása az első szövegtervezetben.

6. Zárszó

A fenti tartalomjegyzék alapján részletesebben is kifejttem a dolgozat egyes témaköreit.

1. A hitel és kölcsön fogalma, bevezetés

Dolgozatomnak – hosszas vívódás után – ezt az egyszerű, átfogó címet adtam. Már a bevezetőből kiviláglik majd, hogy miért célszerű ezt a címet választani.

A mottóul választott idézet érzékelteti, hogy Széchenyi gondolkodásában is kettős értelmű a „hitel” szó: jelenti a pénzügyi értelemben ismeretes terminus technicust¹, és ez jelenti az erkölcsi hitelességet is.

A hitel és kölcsön fogalmának tisztázása a jogirodalomban a mai napig nem történt meg. Így érvényes mindaz, amit Cottely István: A bankügyletek joga c. – feltehetőleg 1946-ban megjelent – művében ír: „az irodalomban a hitel meghatározására általában kétféle elmélettel találkozunk: az ún. idő- és a bizalomelmélettel. Az időelmélet hívei a hitel lényegét a teljesítésnek időbeli kitolásában látják. Az egyik fél teljesít, a másik szerződő fél viszontteljesítése csak bizonyos idő múlva következik be. A bizalom csak bizonyos idő múlva következik be. A bizalomelmélet hívei a fő súlyt a bizalomra helyezik. A hitelező azért ad hitelt, mert bízik abban, hogy teljesítésének ellenértékét vissza fogja kapni. Hitelt azonban csak annak ad, akiben megbízhatik. A bizalomnak ez a légköre a „hitel”.

¹ Szerző: látni fogjuk, hogy a „hitel” terminológiája sem egyértelmű, egyrészt többféle jogviszonyt takar, másrészt gyakran összekeverik a kölcsönnel.

A két elmélet mellett is vannak hívei az ún. vegyes elméletnek is (pl. nálunk Kuncz Ödön), akiknél a hitel lényegét mind a teljesítés kitolásában (objektív oldal), mind a felek közötti bizalomban (szubjektív oldal) látják.

A köznyelvben hitelnek tekintjük a tulajdonképpeni hitelképességet, azaz ha „valakinek hitele van”, annyit jelent, hogy a vele üzleti kapcsolatban levők mind anyagilag, mind erkölcsileg jónak tartják arra, hogy azonnali ellenszolgáltatás nélkül anyagi javakat bízzanak rá.

A banki hitelek klasszikus csoportosítása szerint beszélhetünk (i) pénzhitelekről, és (ii) kötelezettségvállalási hitelekről.

A (i) pénzhitel során, a bank bankszámlán vagy készpénzben, ténylegesen a hiteligenylő rendelkezésére bocsát egy meghatározott pénzüsszeget, vagyis ténylegesen pénzt folyósít (kölcsönnyújtás).

A (ii) kötelezettségvállalási hiteleknél a bank arra tesz visszavonhatatlan ígéretet, hogy bizonyos feltételek megvalósulása esetén hajlandó az ügyfelének pénzt adni, vagy helyette fizetést teljesíteni. A bank fizetési készségét bocsájítja ügyfele rendelkezésére.

A kötelezettségvállalási hiteleket – a Ptk. terminológiájával élve- ún. egyéb hitelműveleteket – 3 csoportba sorolhatjuk:

1. Kaució hitel esetén a bank ügyfele kötelezettségének teljesítésére, egy előre meghatározott összeg erejéig banki kezességet vagy bankgaranciát vállal.
2. Elfogadvány hitel (bankári elfogadvány) esetében a pénzintézet azt a jogot biztosítja ügyfele számára, hogy egy meghatározott összeghatárig váltót intézvényezzen rá. A bank tehát arra vállal kötelezettséget, hogy az ügyfele által kiállított, a bankra vonatkozó fizetési felszólítást tartalmazó idegen váltót elfogadja. A lejáratkor az ügyfél megfizeti a banknak a váltóban foglalt összeget, azaz a teljes váltótartozást.
3. Az akkreditív hiteleket (okmányos meghitelezés) különösen a nemzetközi kereskedelmi forgalomban használják, de nem kizárt belföldi alkalmazása sem. Akkreditív, azaz hitellel nyitásokor a bank arra vállal kötelezettséget, hogy megbízója számlájának terhére, egy harmadik személy, a kedvezményezett javára, egy meghatározott összegig fizetést teljesít. Az akkreditívnek elsősorban az a szerepe, hogy egymást nem ismerő, vagy egymásban nem teljesen bízó üzleti partnereknek lehetőséget teremtsen az üzletek lebonyolítására.

A Ptk. kodifikációjának „pénz- és értékpapír ügyletek” c. fejezetét készítő albizottság² („Albizottság”) koncepciója, mely az ún. vegyes elmélet alapján áll, szerint „a hiteljogviszony a pénz- és értékpapír ügyletek alapjogviszonya, amely nem csak azokat a klasszikus hitelügyleteket foglalja magában, amelyeknél a hitelező (legtöbbször üzletszerűen hitelezéssel foglalkozó gazdálkodó szervezet, bank) pénzkölcsönt folyósít az adósnak, hanem azokat is, amelyeknél a bank bizalmi tőkét, azaz nem pénzösszeget bocsát ügyfele rendelkezésére, hanem fizetési kötelezettséget vállal harmadik személy javára jutalék ellenében.”

Így a hitelfogalom magában foglalja egy személy vagy vállalkozás fizetőkészségét és fizetőképességét is, és ide tartoznak e fogalom alá a halasztott fizetések különböző fajtái is, mint pl. az áruhitel, részletvétel, előleg, sőt a derivatív (származékos) ügyletek alapja is hitelviszony.

Végső soron a betétügylet is hitelviszonyként fogható fel, mikor is az ügyfél tekintendő hitelezőnek, és a bank pedig az adósnak.

Természetesen – ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk – nem minden hitelviszonyt fogunk hiteljogviszonynak tekinteni.

A hiteljogviszony legtipikusabb jogviszonya: a hitelszerződés.

2. A hitelszerződés a jelenlegi Ptk.-ban

2.1 A hitelszerződés fogalma és típusai a Ptk. szerint

A Ptk. 522. § (1) bekezdése szerint „a bankhitelszerződéssel a pénzüintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére - a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén - kölcsönszerződést köt vagy egyéb hitelműveletet végez.”

A „kölcsönszerződést köt” kitétel azt sugallja, hogy a kölcsönnyújtás külön szerződés keretében történik, noha összevetve a Ptk. 523. § (1) bekezdésében foglaltakkal, a kölcsönszerződés lényegi eleme a meghatározott pénzösszegnek az adós rendelkezésére bocsátása, illetve annak visszafizetése - a banki gyakorlattal egyezően - megvalósulhat a hitelszerződés keretein belül is.

A Ptk. kommentár szerint viszont a „bankhitelszerződésben a pénzüintézet által vállalt hitelkeret kimerítésével, vagyis a hitelkeret által lehetővé tett kölcsönök tényleges nyújtásával a bankhitelszerződés megszűnik, az annak alapján kötött kölcsönszerződések azonban önálló életet élnek: az ezekkel kapcsolatos jogviszonyt már a kölcsönszerződések tartalma szerint kell elbírálni”.

² Szerző a kodifikációs bizottság egyik tagja

A Ptk. kommentár idézett megállapítása több ponton vitatható és ellentétes a nemzetközi és hazai bankgyakorlattal. Ha a fenti megállapítás igaz, akkor minden egyes igénybevétellel külön kölcsönszerződés születik a bank és ügyfele között, és így egy időben a hitelkeret teljes kimerítéséig - több igénybevételt feltételezve - több jogviszony áll fenn hitelező és adós között: egy hitelszerződés és több kölcsönszerződés. Ez annyit jelentene, hogy a hitelszerződés alapján csupán a rendelkezésre tartási jutalék összegének erejéig lehetne biztosítékokat kikötni, és az egyes kölcsönszerződésekben kellene az igénybe vett összegek és járulékainak erejéig biztosítani az egyes kölcsönök visszafizetését. Ugyanis ha igaz az, hogy a hitelszerződésben a hitelintézet csak készenléti (praestare) kötelezettséget vállal díj ellenében - míg ügyfele díj ellenében megválthatja a lehívás jogát, a hitelintézet kockázata csak akkor keletkezik, ha a kölcsönszerződés ügyfelével létrejön, ezért csak a kölcsönszerződésben foglalt kockázatok ellensúlyozását célozhatná a szerződést biztosító mellék kötelezettségek kikötése.

A rendelkezésre állást ugyanis ellentételezi a jutalékfizetés, mint a hitelszerződésben az adós oldalán meghatározott feltételek fennállásának kockázatát képviselő ellenérték. Az idézett álláspont azt is feltételeznél, hogy az egyes kölcsönszerződésekre vagy külön-külön kellene például zálogszerződéseket létrehozni, vagy a hitelszerződést kellene olyan tartós jogviszonynak tekinteni a felek között, amely keretbiztosítéki zálogjog alapítására teremthet jogalapot. De ez utóbbi esetben mi történik akkor, ha az összes igénybevétel megvalósul és a „hitelszerződés megszűnik”? Hogyan érintené ez például a járulékos zálogszerződést?

Ugyancsak érdekes következtetésekkel járhat annak végiggondolása is - tekintettel arra, hogy csak a bankhitelszerződés érvényességi feltétele az írásbafoglalás, - hogy a kölcsönszerződések szóban is vagy akár ráutaló magatartással is létrejöhetnek, ennél fogva automatikusan tartalmát képeznél-e az egyes kölcsönszerződéseknek a hitelszerződés teljes feltételrendszere?

Az „egyéb hitelművelet” végzése kitételének tartalommal való megtöltésére a Ptk. nem ad eligazítást, sőt a Ptk. kommentár sem tartja említésre méltónak a törvényalkotó szándékának megvilágítását

A Ptk. 525. §-a a „kölcsön” és nem a kölcsönszerződés azonnali hatályú elmondásáról beszél, teret adva egy olyan értelmezésnek, hogy kölcsön kölcsönszerződés nélkül, a pénzösszegnek a bankhitelszerződés keretében történő lehívása útján is létrejöhet.

2.2 Lényeges tartalmi elemek a Ptk szerint

A Ptk. a bankhitelszerződés érvényességét a szerződés lényeges tartalmának írásba foglalásához köti, de a szerződés, és ezen belül a hitel- és kölcsönszerződés lényeges tartalmi elemeit a Ptk. nem határozza meg.

Az ingatlan-átruházási szerződés érvényességéről szóló XXV. PED iránymutató alapulvételével - a Ptk. kommentár szerint - a szerződésnek meg kell jelölnie a feleket, a szolgáltatást és ellenszolgáltatást, valamint a felek egyező akaratnyilvánítását.

A XXV. PED-ben foglaltak analógiaként történő használata - véleményem szerint - meglehetősen szokatlannak tűnik. Feleslegesnek is ugyanakkor, hiszen az egyes szerződések lényeges elemeinek nyilvánvalóan azok tekintendők, amelyek fogalmi ismérveit adják, azaz a főkötelmeket írják le.

Jelen esetben a hitelkeret meghatározását a szerződésnek tartalmaznia kell, nevezetesen annak összegét, lejáratát, a rendelkezésre tartás idejét és ellenértékét, az igénybevétel feltételeit és annak rögzítését, hogy a bank, a meghatározott feltételek teljesítése esetén, kölcsönszerződést köt vagy egyéb hitelműveletet végez.

Bár a Ptk. 218. §. (1) bekezdése úgy fogalmaz, hogy „legalább” a szerződés lényeges tartalmát írásba kell foglalni, ha kiindulópontként elfogadnánk a Ptk. kommentár azon álláspontját, hogy a hitelkeret kimerítésével a bankhitelszerződés megszűnik, nincs olyan bővíthető tartalmi elem, amelyet a hitelszerződésben lehetne szabályozni. Minden egyéb kötelezettségvállalásnak és a szerződésszegés esetei meghatározásának már a kölcsönszerződés lényeges tartalmi elemeiként kellene megfogalmazódnuk.

A kölcsönszerződésben, mint sui generis szerződési formában, lényeges tartalmi elem a kölcsönösszeg rendelkezésre bocsátása - banki kölcsön esetén - az ellenszolgáltatás (kamat) meghatározása, illetve a visszafizetés módja és időpontja.

A szerződéses szabadság elvének alkalmazása lehetővé teszi, hogy a felek további kikötéseket tegyenek a szerződés lényegi tartalmi elemeivé.

A Ptk. 525. §-a az azonnali hatályú felmondási okok között jó néhány olyan esetre utal, amelyek a szerződéses kikötések megsértéséből erednek, így például a kölcsön céljának meghatározása; a nyújtott biztosítékok értékében bekövetkező változás; az adós vagyoni helyzete romlásának kritériumai; más súlyos szerződésszegésnek minősített kikötések; adatszolgáltatási kötelezettség előírása; hitelképtelenség megítéléséhez szükséges előírások. Ezek szerződésben történő szabályozása e tartalmi elemek bővülését eredményezi.

A hitelszerződés tárgyalása kapcsán említésre érdemes az adós súlyos szerződésszegésének a kérdése.

2.3 A súlyos szerződésszegés a Ptk.alapján

A hitel-, illetve kölcsönszerződés tartalmi elemzése kapcsán említettük már a szerződő felek alapvető kötelezettségeit, amelyek a szerződéses forma törvényi definíciójából vezethetők le, és azokat, amelyeket a felek lényegi tartalmi elemeknek minősítenek.

Mínt hogy a Ptk. külön-külön definiálja a bankhitelszerződést és a kölcsönszerződést, indokoltnak mutatkozik külön-külön is foglalkozni azok súlyos szerződésszegés alapján okot adó megszüntetésével annak ellenére, hogy a Ptk. ténylegesen csak a „kölcsön” azonnali hatályú felmondásának eseteit szabályozza.

Szerződésszegés a bankhitelszerződésben

Az adós fő kötelezettsége a bankhitelszerződésben a rendelkezésre tartási jutalék megfizetése, a pénzüintézet által a szerződés szerint rendelkezésre tartott hitelkeret után. E szerződésszegéshez a törvény nem fűz külön szankciót - nem szól a bankhitelszerződés azonnali hatályú megszüntetésének lehetőségéről sem -, kérdés tehát, hogy milyen jogkövetkezésmennyel járhat, ha e kötelezettségét az adós megszegi?

Ilyenkor, az általános szabályok szerint, a Ptk. 300.§-a alapján lehetne követelni a teljesítést - természetesen a késedelmi kamatokkal együtt -, amennyiben pedig bekövetkezett az érdekmúlás, a hitelező elállhat a szerződéstől.

Az elállási jog gyakorlásánál kérdés lehet, hogy az érdekmúlás bizonyítására szükség van-e, vagy a Ptk. 300.§ (2) bekezdésére hivatkozással érvényesülhet az a szabály, hogy a hitelszerződésben meghatározott díjazást „csak meghatározott időpontban - és nem máskor kellett volna teljesíteni”.

A Ptk. 300.§(2) bekezdése ugyanis így szól: „Nincs szükség a teljesítéshez fűződő érdek megszűnésének bizonyítására, ha a szerződést a felek megállapodásának vagy a szolgáltatás felismerhető rendeltetésénél fogva meghatározott időpontban - és nem máskor - kellett volna teljesíteni, vagy ha a jogosult az utólagos teljesítésre megfelelő határidőt szabott, és az is eredménytelenül telt el.”

A Ptk. kommentár által hivatkozott LB Pfv. V. 22 249/1994-BH 1995/8. sz. legfelsőbb bírósági döntés alapján ez kétséges lehet akkor, ha a felek ugyan pontosan határozták meg a teljesítés idejét, de annak elmulasztásához kifejezetten nem fűztek ilyen szigorú következményeket.

Valószínű, hogy az érdekmúlás megszűnésének bizonyítására inkább azért nem lesz szükség, mert ilyen esetre a hitelező póthatáridőt szab, és az eredménytelenül telik el. A törvénynek a kötelező póthatáridő tűzésére vonatkozó 300.§ (3) bekezdésének rendelkezései már nem hatályosak, abban csak a felek állapodhatnak meg - ilyenkor a teljesítési határidő lejártá után a hitelező halasztást ad az adósnak a teljesítésre.

A gyakorlat azt mutatja, hogy a hitelező és az adós általában a szerződésszegés, a jutalékfizetés elmulasztása után „állapodik meg” póthatáridőben, azaz a hitelező felszólításában hagy néhány további napot a teljesítésre. Kérdés, hogy ha ezt nem tenné, a teljesítési határidő eltelte utáni, például

2-3 hetes időszak hallgatólagos, felszólítás nélküli meghagyása tekinthető-e ráutaló magatartással való póthatáridő tűzésének, és annak eredménytelen eltelté után az elállás jogát gyakorolhatja-e a hitelező?

A súlyos következmény - az elállási jog - miatt feltehetőleg a bíróság nem engedne teret annak, hogy a hallgatólagosságon alapuló automatizmus már például az első jutalékfizetési határidő elmulasztásánál bekövetkezhesék.

Ugyanakkor a „rendelkezésre tartás” olyan szolgáltatás, amelynek ellentételezés nélkül maradása súlyos sérelemmel jár a hitelező oldalán is, így az érdekmúlásra hivatkozás nem visszaélészerű joggyakorlás.

Az elmondottak akkor lehetnek életszerűek, ha a hitelszerződésből bármilyen okból nem következnek be a lehívások, a Ptk. kommentár szóhasználatával élve „nem keletkeznek kölcsönszerződések”.

A bankhitelszerződés felmondásának hiányait észelve az Albizottság javaslatot tett a Ptk. újrakodifikálása során a hitelszerződés felmondási lehetőségének szabályozására.

2.4 A Ptk. jelenlegi szabályozásának hiányosságai, a készülő szabályozás jellemzői

Az Albizottság általános megközelítése alapján a hiteljogviszonyok a pénz- és értékpapír ügyletek vezérlőviszonyának tekintendők.

Mint ahogy azt már a jelen dolgozat bevezetőjében említettük, a hitelviszonyok igen széles kört ölelnek fel, ide sorolhatjuk a halasztott fizetéseket ideértve mindazon szerződéseket, melyeknél az ellenszolgáltatás, azaz a pénzfizetés csak a szolgáltatás teljesítésénél későbbi időpontban történik különböző formáit is. Természetesen e körben csak háttérszabályként lehetnének alkalmazandók a hiteljogviszonyra vonatkozó szabályok, pl. a kölcsön felmondására vonatkozó rendelkezések. Ezzel megteremtődhet annak lehetősége, hogy polgári jogi eszközök által is megerősödjék a gazdaságban a fizetési fegyelem.

Az Albizottság változatlanul fenn kívánja tartani a bankhitelszerződés praestare kötelezettségvállaló jellegét. Azonban változtatni lenne célszerű a szabályozásban a hitelszerződés elemeinek részletesebb taglalása érdekében. Fontos volna az egyéb hitelműveletek fogalmát is valamiképpen meghatározni.

A hitelszerződés finanszírozási keretszerződés jellegét ugyancsak hangsúlyozni szükséges. A hitelszerződést azért tekinthetjük keretszerződésnek (bár e fogalommal a jelenlegi Ptk. szabályozás nem operál), mert a kölcsönszerződésnek az aspektusai és részletes szabályai is benne foglaltatnak, olyannyira, hogy a hitelező a legtöbb esetben nem köt önálló kölcsönszerződést. Kölcsönnek a hitelszerződésben meghatározott folyósítási feltételek teljesítése esetén lehívott és folyósított összeget tekintjük.

Ugyancsak megvizsgálandó kérdés a hitelszerződés előszerződési jellege a szabályozás szempontjából. A Ptk. kommentár a hitelszerződést rendhagyó előszerződésnek tekinti, tekintettel arra, hogy míg a „normál” előszerződésnél mindkét fél köteles az előszerződés szerinti szerződés megkötésére, a hitelszerződés esetében csak az egyik félnek, a hitelezőnek a kötelezettsége a szerződéskötés, amennyiben arra az adós igényt tart.

A Ptk. kommentárja továbbiakban leszögezi azt is, hogy a rendhagyó előszerződési jelleget támasztja az is alá, hogy a rendelkezésre tartás teljes időszaka alatt az adós akkor is fizeti ezt a jutalékot, ha később nem kötnek szerződést. Ezzel szemben - véleményem szerint,- mellyel az Albizottság is egyetért, az előszerződésnek éppen az a legfontosabb specifikuma, hogy mindkét fél részéről szerződéskötési kötelezettséget jelent. A hitelszerződésnél ezzel szemben az adós egyoldalú hatalmassággal hozhatja létre a kölcsön vagy egyéb hitelműveletre vonatkozó szerződést.

A rendelkezésre tartási jutalék, mint a praestare kötelezettségvállalás ellenértéke, nincs jogi hatással a hitelszerződés alapján kötendő szerződésre. Nem értek egyet a Kommentár azon jogi érvelésével sem, mely szerint „a hitelszerződés előszerződési jellegét húzza az is alá, hogy itt a *clausula rebus sic stantibus* elve érvényesül”. Tudjuk, hogy ez az elv a kölcsönszerződés esetében is fennáll. Továbbá rámutathatunk arra a polémiára, melyet Szladits Károly és Cottely István folytatott a körülmények megváltozása kapcsán érvényesülő hitelezői magatartás jogi megítélését illetően.

Talán az is alátámaszthatja az előszerződési jelleg tagadásával kapcsolatos érvelést, hogy a Kommentár álláspontja szerint, amennyiben a felek megállapodnak a Ptk. 205.§-ban foglalt összes lényegi feltételben, akkor már szerződésről és nem előszerződésről beszélünk. Amint arra már korábban rámutattunk, a hitelszerződés maga tartalmazza a későbbi szerződésnek (pl. kölcsönszerződés) valamennyi lényegi elemét, így a hitelszerződés nem tekintendő előszerződésnek.

Végül felmerül a hitelszerződés megszüntetésének szabályozására vonatkozó igény is, hiszen a jelenlegi Ptk. csak a kölcsön azonnali hatályú felmondásáról rendelkezik.

A hitelszerződés Ptk.-beni szabályozása keretjellegű, csak a felek közötti jogviszony néhány elemét ragadja meg. Ezért az angolszász jogfelfogás alapján kialakított nemzetközileg használt hitelszerződés sok támponttal szolgál a feleknek a jogviszony tartalmi elemeinek bővítésére. A *Financial Law Review*-ben megjelent Lee C. Bucheit ügyvéd cikke szerint a hitelszerződés a felek megnevezésén, a hitelösszege, a hitel kamatán és a jutalékon, a törlesztésütemezésén és a lejáraton kívül az alábbi szerződéses kikötéseket tartalmazza:

- i) adós kijelenti, hogy nem volt „szófogadatlan” („nyilatkozatok és szavatosságok”);
- ii) adós kijelenti, hogy nem lesz „szófogadatlan” („tiltó kötelezettségvállalások”);

iii) adós megígéri, hogy „szófogadó” lesz („megerősítő kötelezettségvállalások”, beleértve a pénzügyi kötelezettségvállalásokat is);

iv) adós „szófogadatlanlanságának” következményei („szerződésszegés”);

v) hitelező számára nyújtott jogorvoslat arra az esetre, ha adósát „szófogadatlanlanságon” éri).

A nemzetközi hitelszerződés elemeinek tárgyalására azért szenteltünk a dolgozatban egy jelentős fejezetet, mert erre vonatkozó hazai szakirodalom nem áll rendelkezésre, így pl. a nyilatkozatok és szavatosságoknak fordított kijelentések jogi tartalma sem definiált.

A fent említett struktúra elemei közül ehelyütt a nyilatkozatokat és szavatosságokat említjük.

2.5 A nemzetközi hitelszerződés

2.5.1 Nyilatkozatok és szavatosságok

Amint azt a hitelszerződés felek által bővíthető lényeges tartalmi elemei között említettük, a magyar jog is korlátlan lehetőséget biztosít a felek számára azon kritériumok meghatározására, amelyek a hiteldöntés alapjául szolgáló lényeges tényeket és problémákat tárhatnak fel a hitelező számára. Ezen kijelentések olyan felelősségvállalások, amelyek a (i) lehívási előfeltételek alapját képezik, és (ii) elengedhetetlenek a kötelezettségvállalások struktúrájának kialakításához és azok (iii) megvalósulásának ellenőrzéséhez.

A kijelentések – mint azt a későbbiekben látni fogjuk – igen részletesen megfogalmazottak. Felölelik (i) az adós létének és működésének jogi szempontból releváns aspektusait; és a (ii) gazdasági-pénzügyi működésére vonatkozó nyilatkozatait is.

Igen lényeges, hogy e kijelentésekre a hitelező anélkül jogosult támaszkodni, hogy kötelezettsége állna fenn a hitelnyújtás előtt megvizsgálni azok létét és fennállását, sőt azok teljességére és valóságára akkor is alapozhatja hiteldöntését, ha módjában állt bizonyos mértékű átvilágítást végezni adósára vonatkozólag, a tények fennállásának ellenőrzése végett.

Fontos annak leszögezése is, hogy e nyilatkozatok megtételénél általános érvennyel nem fogadható el a hitelező számára, hogy az adós olyan megszorításokat tegyen, amely szerint azok „lényegében” teljesek és valósak, vagy hogy fennállásuk deklarációja az „adós legjobb tudomásához” kötött. Ilyen típusú korlátozások összességében lerontják a kijelentések súlyát és komolyságát. Az erőviszonyok függvényében azonban mód lehet bizonyos kijelentések általános érvényének limitálására, amennyiben azok az adós üzletével, eszközeivel vagy biztosítékaival kapcsolatosak, de csak megfelelő

„ellentételezés”, például pótlólagos biztosítékok adása mellett.

Ezen nyilatkozatok a szerződés olyan lényeges tartalmi elemeinek tekintendők, amelyek fennállása nélkül a hitelező a szerződést nem kötötte volna meg, és ezért megsértésük olyan súlyos szerződésszegésnek minősül, amely a szerződés azonnali hatályú felmondását teszi lehetővé. Emellett, ugyanezen nyilatkozatok megsértése eredményezhet elállást is a Ptk. 524.§-ában meghatározott esetekben.

Az egyes kötelezettségvállalásokra vonatkozó valamennyi klauzulát a tézisekben nem elemezzük, csupán azokat, ahol a hitelező és az adós tárgyalási pozíciójának lehetséges módzatait szükséges megvilágítani.

2.5.2 Terhelési tilalom („negative pledge”)

Az adós nem alapíthat, nem vállalhat át terhet eszközein, és nem engedélyezheti azt érdekeltségei számára sem, kivéve a hitelszerződés mellékletében felsoroltakat.

A „teher” fogalmába tartozik az eszközök tekintetében bármimemű zálogjog - beleértve a törvényes zálogjogokat is -, elsőbbségi követelés, ellenigény, szavazati elsőbbségi jog, óvadék, opciós jog, beszámítási jog, elidegenítési és terhelési tilalom, szolgalmi jog, bérleti és használati jog, elő- és visszavásárlási jog, végrehajtási jog. Beletartozik továbbá egyéb más olyan teher vagy jogosultság is, amelyet a jogszabályok a szerződést biztosító mellékkötelezettségek körében szabályoznak, illetve amelyet a vagyontárgyra vonatkozó jogok körében (például a Ptk. szerinti dologi jogok) ismernek.

Az „eszközök” fogalmába beletartoznak az Sztv. szerint annak minősített eszközök, függetlenül azok feltalálási helyétől és attól, hogy azok az adós tulajdonában vannak, vagy a hitelszerződés aláírása után szerzi meg azokat.

A klauzula célja, hogy biztosítsa azt, hogy az adós az eszközeit nem terheli meg, és így minden nem preferált hitelező követeléseit ki tudja elégíteni. A „nem preferált” hitelező a biztosítékkal (zálogjog, óvadék) nem rendelkező hitelező, aki a bírósági végrehajtás, illetve a felszámolás során nem kerülhet előnyös kielégítési rangsorba.

A hitelező érvei a klauzulával kapcsolatban:

- valamennyi nem preferált hitelező „fair” védelmét jelenti a terhelési tilalom, és nem okozhat problémát az adósnak, amíg jövőbeni hitelezőivel is olyan keményen tárgyal, mint a jelenlegivel;

- az adós stabil pénzügyi helyzetét mutatja, ha nem preferált hitelezői bázison tud hitelt felvenni, így a klauzula az adóst pénzügyi helyzetének stabil megtartására ösztönzi;
- a klauzula megakadályozza a meg nem engedett terhek létesítését, és elősegíti a törvényes zálogjogok, illetve törvényen alapuló végrehajtási jogok elhárítását is. (Meg kívánom jegyezni, hogy a törvényes zálogjogok elhárítása - tekintettel arra, hogy az bizonyos szerződésekhez fűződik, például a vállalkozási szerződéshez - együtt jár azzal, hogy ilyen típusú szerződéseket az adós ad absurdum nem is köthetne, hiszen a zálogjog a díj erejéig automatikusan fennáll, az már más kérdés, hogy a szerződésszerű fizetés esetén a zálogtárgyból nem elégítheti ki követelését a másik szerződő fél.);
- az „adósság” fogalma minél tágabb legyen;
- a szigorú megfogalmazás indokolt, de szükség esetén a klauzula alkalmazása alól lehetséges felmentés.

Az adós érvei a klauzulával szemben:

- ha a klauzula túl szigorú és emiatt a mozgástér kevés, helyzete romlik, ami veszélyeztetheti a hitel visszafizetését;
- ha egyszer elfogadja a szigorú megfogalmazást, azt a későbbiekben más hitelezők esetében sem tagadhatja meg;
- a felmentés nem a legjobb megoldás, tekintettel arra, hogy a hitelező diszkrecionális joga, és annak megadásáért általában ellenszolgáltatást kér.

Az adós a klauzula ellen három módon védekezhet:

- (i) megpróbálja az „adósság” fogalmát szűkíteni;
- (ii) megkísérli a tilalomból kizárni az „érdekeltségek eszközeit”;
- (iii) megpróbál jó alkupozíciót elérni az úgynevezett megengedett terhekkel kapcsolatban (lásd később).

A kompromisszum elérésének egyik eszköze: azonos rangsor elve a jelenlegi és jövőbeni hitelezők között. A hitelező egy további megoldást ajánlhat fel az adósnak a megterhelési tilalom enyhítésére: az adósnak kötelezettséget kell vállalni arra, hogy amennyiben mégis ad biztosítékot későbbi hitelezőinek, a jelen hitelező ugyanolyan biztosítékot kap, mint a későbbi hitelezők.

Megengedett terhek klauzulája

A kompromisszum elérésének másik eszköze: a megengedett terhek klauzulája.

Követendőbb megoldásnak kínálkozik az úgynevezett „megengedett terhek” klauzulájának kielégítő megszövegezése, amely bizonyos körben lehetővé teszi preferált hitelek létesítését.

A kikötés megfogalmazása mindig az adós konkrét üzleti tevékenységének függvénye.

Mint minden lényegi klauzulánál, itt is jelentős érdekkonfliktusok támadhatnak a hitelező és az adós között. A hitelező természetesen minél szigorúbb megfogalmazást akar, megindokoltatva az adóssal minden egyes kivételnél, hogy miért szükséges ez a preferált hitel a működéséhez, vagy azt, hogy annak biztosítása miért nem sérti a hitelező érdekeit. A hitelező engedékenyebb, ha a biztosított hitelezés régóta jellemző finanszírozási formája már az adósnak.

Az adós általában azzal érvel, hogy bizonyos terhek már léteznek hitelnyújtáskor, vagy azok létét a normál üzletmenet szükségessé teszi. Az adós ugyanis szeretné fenntartani a biztosítékokkal nyújtott hitelfelvétel jogát, minthogy a biztosított hitelek kondíciói általában kedvezőbbek. Ezen felül - a normál üzletmenet biztosítása érdekében - a terhek egy meghatározott összeg feletti szigorítását tartja csak elfogadhatónak.

Megnövekedett költségek klauzulája

A kikötés két alaphelyzetet takar: ha a hitelező számára (i) a jogszabályok megváltozása, vagy (ii) a tartalék-előírások miatt megdrágul a hitel fenntartása, annak költségeit az adósnak kell viselnie. Ennek indoka az, hogy a hitelező a hitelszerződés megkötésekor, az akkor érvényben lévő szabályozás (például tartalék-előírások) alapján árazza be a hitelnyújtás feltételeit. Az árazás a bank haszonrésében (kamatfelár) ismerteti el az adóssal a hitelkockázatot, és az adós „személyében” rejlő kockázat mellett kalkulálja a hitelező azon hasznát is, amely az általa a hitelfinanszírozáshoz felvett betétre fizetett kamat felett jelentkezik. A bankok kihelyezése (hitelállománya) és forrásállománya (betétállománya) általában azok egymással való megfeleltetésén „matching” alapul.

A bank a kamatperiódusok alatt a bankközi pénzpiacon betétet vesz fel, amelynek összege, futamideje általában azonos az ugyanazon kamatperiódusok alatti kihelyezések összegével és futamidejével. A bank a betétért fizetett kamaton realizált felárért („margin”) nyújt hitelt. Amennyiben ez a számítás megdől, a hitelnyújtás drágulását az adósnak kell megfizetnie. Természetesen ez esetben a költségnövekedést megfelelő módon dokumentálni kell.

A tőke-megfelelési mutató változásából eredő költségek áthárítása

A Financial Law Review egyik cikkírója találóan jegyzi meg: „a legjobb, amit e klauzuláról az adós számára el lehet mondani az, hogy koleszterinmentes, minden egyéb vonatkozásban irritálja az adóst”.

A klauzula - elnevezéséből eredően - a tőke megfelelési mutató növeléséből származó költségvonzatok adósra történő áthárítását célozza.

Az 1988. évi Bázeli norma - közös definíció a banki tőke minősítésére, az eszközök és mérlegen kívüli tételek mérésére - szabályozza e mutató nagyságát. A tőke-megfelelési mutató a szavatoló tőke (saját tőke és források) korrigált mérlegfőösszeghez viszonyított arányát mutatja, amelynek mértéke a bank fizetőképességének fenntartása és a kötelezettségek teljesíthetősége érdekében 8. (Ezt tükrözi a Hpt. 76.§-a is.)

Ahhoz, hogy a bankok a szükséges tőke megfelelést elérjék, meglévő hiteleiket kell eladniuk, vagy tőkét kell emelniük. Az adósra nézve mindkettő költségvonzattal jár.

A klauzula kétféle megfogalmazása szokásos:

- az adós kártalanítást köteles fizetni a hitelező részére, ha a tőke megfelelésében bekövetkezett változás a megtérülés mértékét az adósnak nyújtott hitel miatt csökkenti;
- az adós köteles minden olyan többletköltséget megfizetni a hitelező részére, amely a bank többletköltségét a tőkenöveléssel kapcsolatban megtéríti.

A megfogalmazásnak olyan módja is elképzelhető, amely a jogszabályváltozásból, a tartalék-előírások megváltozásából és a tőke megfelelési mutató változásából eredő költségnövekedést egy klauzulában szabályozza.

Ahogy azt már megszoktuk, a kikötés bármely megfogalmazása viharos érveléshullámokat okoz a két ellentétes póluson.

A hitelező érvei igen egyszerűek: ha a kockázatkalkulálás alapja változik és az a költségnövekedés miatt hátrányos a hitelezőnek, az adós köteles azt megtéríteni. Egyébként is, a hitelező véleménye szerint, ez egy standard kikötés, amelynek elmaradása gátolná a hitelező számára az esetleges későbbi szindikálást, azaz más hitelezők utólagos bevonását a hitelszerződés szerint finanszírozásba.

Az adós sokszínűbben érvelhet:

- Igaz ugyan, hogy a tőke-megfelelési követelmények változása során előálló többletköltségek megtérítéséről szóló klauzula hasonló a tartalék-előírások, illetve a jogszabályváltozások következtében előálló megnövekedett költségek megtérítését előíró klauzula indítékához, de míg az utóbbiak tranzakció-specifikusak, azaz a konkrét adós konkrét hiteléhez kapcsolódó

költségeket hárítják át, addig a bank tőkéjéhez kapcsolódó többletköltségek általános banküzemi költségek (mint például a banki alkalmazottak bére). Ezért az adott hitelre eső negatív hatásuk nem számszerűsíthető. Ugyanakkor az egészséges tőkeszerkezet segíti is a bankot versenyképessége növelésében, olcsóbb betétekhez való jutásában. Ennek elérése akár a bank önszántából, akár hatósági előírás folytán, miért lenne az adós terhe?

- Hivatkozhat az adós az „egyirányú utca” hasonlatra is: ha a hatósági előírások következtében (például a környezetvédelmi előírások szigorodása miatt) az adósnak többletterhei keletkeznek, emiatt a hitelező soha nem ajánl fel kedvezőbb kondíciókat, tehát nem lesznek kedvezőbbek a kölcsöntörlesztési feltételek. Ugyanez érvényes arra a helyzetre is, ha a tőke-megfelelési előírások csökkennek, a kamatterheket ez sem csökkenti.

A szindikált hiteleknél további problémát jelenthet, hogy a klauzula különféle tőke-megfelelési mutatóra vonatkozó meghatározást enged egy szindikátusban részt vevő különböző bankok számára. Az adósnak tehát elemi érdeke lehet a hitelezők pénzügyi „egészségét” vizsgálni a kölcsön futamideje alatt. Például, ha egy gyenge bank kerül be a szindikátusba, az növelheti a klauzula alkalmazásának veszélyét. Ezért az engedményezési klauzula megfogalmazásánál az adós kikötheti, hogy a hitelezői oldalon csak olyan engedményezésre kerülhet sor, a hitelező csak olyan másik hitelezővel „cserélhet helyet” a jogosulti pozícióban, amely nem jelent többletköltséget az adósra nézve.

A megszővegezésnél a felek általában a következő vezérelveket követik: A bank csak az általában alkalmazandó tőke-megfelelési mutató változásából eredő költségeket háríthatja át, azaz az 1988. évi Bázeli norma szerinti minimális tőke-megfelelési szabályok módosulásából eredő többletköltségeket, nem pedig a bank saját belső tőke-megfelelési politikájában bekövetkező változásokra alapíthatja a többletköltség-megtérítési igényt. A szindikátusnál nem a „gyenge” bankra alkalmazandó, egyedi tőke-megfelelési mutató változása a mérce a keletkezett többletköltség-kalkuláció alapulvételéhez.

A költségmegtérítés igénye csak a hitelszerződés aláírása utáni változásokra vonatkozhat.

A hitelszerződésnek tartalmaznia kell továbbá a hitelező és adós közötti kompromisszum elérése érdekében:

- a többletköltség-igény kalkulálási módjának meghatározását;
- a hitelező részéről történő kötelezettségvállalást arra, hogy valamennyi adósa e tekintetben, azonos elbánásban részesül;
- a hitel visszafizetésének külön díj nélküli megengedését;
- néhány hónapos előzetes értesítés szükségességét.

A dolgozat kitér a több hitelező bevonásával megvalósuló ún. szindikált vagy konzorciális hitelezés jogi kérdéseire is. A szindikált hitelezés esetében az egyik legfontosabb kérdés az előtörlesztés kérdésköre.

2.6 A szindikált hitelezés

2.6.1 Az előtörlesztés

A szindikált hiteleknél szinte mindig megengedett, hogy az adós előtörlesszen. Mint már említettük, a hitelező a hitelezéshez szükséges forrásokat olyan ütemezésben veszi fel a pénzpiacról, hogy a kamatfizetési, illetve törlesztési periódusok a forrásoldalon és a kihelyezési oldalon lehetőleg megegyezzenek. Ez annyit jelent, hogy az adós által fizetendő kamat- vagy tőketartozás megfizetésének időpontjához igazodik a hitelező által a bankközi piacon fizetendő kamat/tőketartozás megfizetése.

Ezt az ütemezést borítaná fel, ha az adós bármikor jogosult volna előtörleszteni. Az előtörlesztés esetleges megtiltása, kamat, illetve kártalanítás ellenében történő megengedése - jogszabály engedélye hiányában - a Ptk. 292.§ (2) értelmében semmis. Ez a rendelkezés a fent említett, pénzpiaci finanszírozással megoldott kihelyezésekkel kapcsolatos, a magyar jog hatálya alá tartozó szerződéseknél –az uralkodó jogirodalmi álláspont szerint - relatív érvénytelenséget idéz elő, minthogy az előtörlesztést - éppen a hitelezőnél felmerülő forrásszerzési költségek miatt - a hitelszerződés az adós által fizetendő költség megfizetésével szankcionálja. E szankció alkalmazására főként akkor kerül sor, ha az előtörlesztés nem kamatfizetési napon történik.

Ha a Ptk. vonatkozó rendelkezését megvizsgáljuk, az a teljesítés és lejárat időpontja közötti kamatfizetést vagy a kieső kamatot pótló kártalanítás fizetését tiltja. Vajon ilyen természetű-e az adós által az előtörlesztésért fizetendő költség?

A Ptk. kommentár érvelése szerint: „ha a korábbi teljesítés azt jelenti, hogy kamat csak a tényleges teljesítés időpontjáig jár, és nem a szerződésben megállapított határidőig, akkor a hitelező elveszíti a szerződéstől várt haszon egy részét. Ha viszont a korábbi teljesítés ellenére az adós a szerződés szerinti határidőig köteles kamatot fizetni, akkor olyan időszakra is fizetnie kell a pénz használatáért járó díjat, amikor már nem is volt birtokában a pénze.”

A fizetendő költség azonban – véleményem szerint - annak ellensúlyozására szolgál, hogy a hitelezőnek többletköltsége merült fel a forrásszerzésénél, azaz az általa felvett kölcsönért ki kell fizetnie a kamatot a teljes lekötött időszakra nézve, azaz ő nem képes előtörleszteni. Ez annyit jelent, hogy a hitelezőnek a szóban forgó hitellel kapcsolatban a mögöttes szerződésben költsége keletkezett, amelyet az adós okozott, így annak megtérítésére kártalanítás jár, azaz az adós nem a hitelezővel

kötött jogviszonyból eredően fizet kamatot vagy kártalanítást, hanem a saját szempontjából „szerződésen kívül” előállott, de az ő érdekkörében fennálló ok miatt fizet költségterítést.

Mint fentebb említettük, a jogszabály engedélyt adhat arra, hogy az előtörlesztés esetén az adós kamatot vagy kártalanítást fizessen. Ilyen jogszabály a külgazdasági kapcsolatokra vonatkozó 1978. évi 8. tvr., amely - az általános szabályoktól eltérően - módot ad a külföldiekkel kötött szerződésekben előtörlesztés (előteljesítés) esetén „a teljesítés és a szerződés szerinti lejárat közötti időtartamra szóló kamat vagy az azt pótló kártalanítás kikötésére”.

Az idézett jogszabály a piacgazdaság körülményei között meglehetősen anakronisztikus jellegű, hiszen indokolatlanul diszkriminálja a belföldi szerződőket a külföldiekkel szemben, nemcsak az említett előteljesítési szabály, de több más szerződéses kikötés vonatkozásában is. Ezt az anomáliát kísérli meg kiküszöbölni az új Ptk. szabályozás

A projektfinanszírozás, mint speciális finanszírozási forma jellemvonása, hogy azt általában kis tőkeerejű projektek által megvalósuló projektek esetében használják, ahol elsősorban az engedményezett projektbevételek szolgálnak a hitel visszafizetésének biztosítékaul illetve az adós cég mellett az un. szponzorok kötelezettségvállalásai nyújtanak pótlólagos fedezetet az adósi kötelezettség mellett. Ezért az engedményezés és a szponzori kötelezettségvállalás olyan különleges biztosítékot jelentenek, melyek jogi tartalmát ehelyütt is hangsúlyozni kívánjuk.

Említésre érdemes, hogy Magyarországon a projektfinanszírozás jogi sajátosságait átfogó módon jogi szakirodalom nem elemzi.

2.7 A projektfinanszírozás biztosítékai

2.7.1 Engedményezés

Az engedményezést - a jogosult követelésének másra történő átruházását - a Ptk. XXVII. fejezete tartalmazza. A Ptk. az engedményezést nem biztosítékként fogalmazza meg, és ezért nem említi a XXIII. fejezetében a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között, amelyek a klasszikus hitelbiztosítékok körébe tartoznak.

A „klasszikus” engedményezés ugyanis olyan követelés átruházását jelenti, amellyel a szolgáltatás teljesítésének eredeti jogosultja felcserélődik egy új jogosulttal. Tehát nem a teljesítés mellett, annak biztosítékaul szolgáló, feltételhez kötött alanyváltozást valósít meg.

A Ptk. diszpozitivitása azonban nem zárja ki, hogy érvényesen létrejöjjön - Salamonné Solymosi Ibolya szóhasználata szerint - az úgynevezett „fiduciárius engedményezés”, amely lehetővé teszi, „hogy a hitelező az eredeti követelését is érvényesítse” az adóssal szemben.

Az engedményezésnek a projektfinanszírozásban kiemelt jelentősége van, mert a projekt, mint elsődleges biztosíték, csak úgy töltheti be szerepét, ha az adós szerződésszegése esetén a hitelező hozzájuthat az adós valamennyi, harmadik személytől járó, a projekttel kapcsolatos bevételéhez, illetve végső esetben az engedményezett szerződésekbe való belépéssel (erről az engedményezés körén túlmutató jogi megoldásról még később szót ejtünk) megmentheti a projekt sorsát. (Pl. ha a projekt megvalósítása közben kerül sor a súlyos adósi szerződésszegésre.)

Ilyen szerződés a projekt megvalósításával kapcsolatos fővállalkozói (építési) szerződés, a bérleti szerződés, az üzemeltetési szerződés stb.

Az ítélkezési gyakorlat a biztosítéki típusú engedményezést ab ovo nem utasítja el, ugyanakkor több azonos tényállású ítéletében ellentmondóan ítélte meg a Legfelsőbb Bíróság azt a kérdést, hogy a jövőbeni követelés engedményezhető-e.

A Ptk. az engedményezést kizáró esetek körében nem sorolja fel a jövőben keletkező követelések engedményezését, de a biztosítékok között a jövőbeni és feltételes követelés zálogjoggal [251.§ (2) bekezdés] való biztosítását kifejezetten említi. A Ptk. kommentár 883. oldalon közölt álláspontja szerint a jövőben lejárási és feltételhez kötött követelés is engedményezhető.

A bankgyakorlat - véleményünk szerint - helyesen arra a jogi álláspontra alapítva létesít engedményezési szerződéseket, hogy jogszabályi tiltás hiányában, a szerződéses szabadság elve lehetővé teszi olyan szerződésekben foglalt követelések engedményezését, amelyeknél a követelések pontosan meghatározhatóak.

Salamonné Solymosi Ibolya több, a gyakorlatban meghonosodott engedményezési módszert említ, amelyek közül az egyik leggyakoribb a felfüggesztő feltételhez (adós szerződésszegéséhez) kötött engedményezés, amikor is az engedményezett szerződés kötelezettjét, az engedményező által „előre aláírt okirattal” az engedményes csak akkor értesíti, ha az engedményező (adós) nem teljesíti a hitelszerződésben vállalt kötelezettségeit.

A gyakorlatban ismert olyan konstrukció is, hogy az engedményezési szerződés aláírásával a kötelezettet a „biztosítéki” engedményezésről a felek közösen értesítik, de az engedményezés folytán az engedményes kezéhez történő teljesítés csak az engedményes külön értesítésével áll be. Az értesítés kifejezetten felhatalmazza a kötelezettet, hogy a külön értesítés (adós szerződésszegése a hitelszerződésben) megküldéséig az adósnak, mint eredeti jogosultnak teljesítsen fizetést.

Ez annyit jelent, hogy a kötelezett tudomást szerez arról - és ezt az értesítés aláírásával el is ismeri -, hogy biztosítéki engedményezés létesült, ténylegesen már a kötelezett új jogosulthoz történő teljesítési kötelezettségének a keletkezése előtt. Az adós hitelszerződésbeni szerződésszegése nyomán a hitelező

egyszerű értesítése lépteti életbe az engedményezett szerződés kötelezettjének kizárólag az engedményes felé történő joghatályos teljesítését. Ne felejtjük el, hogy a hitelszerződésben a „cross default” kikötés miatt az is szerződésszegés, ha az adós valamely lényegi szerződésben - ez lehet engedményezett szerződés is - vállalt kötelezettségeit nem teljesíti.

Az értesítés fenti funkcióján kívül betölt egy feltételtől függő tartozásátvállalási szerepet is. A projektfinanszírozás esetén ugyanis gyakorlati jelentősége van annak, hogy ha az adós szerződésszegése esetén a projekt az adós közreműködésével már nem fejezhető be, a hitelezőnek lehetősége legyen a projektszerződésekbe az adós, mint kötelezett helyébe lépni („step in”).

A Ptk. a kötelezett személyének megváltozására a tartozásátvállalás szabályait alkalmazza. A tartozásátvállaláshoz szükséges viszont a jogosult hozzájárulása. Ezért az értesítés az engedményezés viszonylatában a kötelezett (a tartozásátvállalás viszonylatában jogosult) általi aláírással létesít olyan lehetőséget a hitelező számára, hogy a tartozásátvállalás jogosultjának küldött értesítéssel (az adós szerződésszegése esetén) beléphessen a szerződésbe az adós helyébe, mint kötelezett.

Az engedményezés külön szerződéssel történik, amelyben - amellett, hogy a felek szabályozzák, hogy az adós (engedményező) jogosult a hitelszerződésben nevesített bármely szerződésszegés elkövetéséig minden, az engedményezett szerződésből eredő jogra és követelésre - további, az engedményezett szerződéssel összefüggő kötelezettségátvállalások is szerepelnek.

Így az engedményező köteles az engedményezett szerződésbeni kötelezettségeit maradéktalanul teljesíteni, köteles az engedményest (hitelezőt) értesíteni az engedményezett szerződésből eredő szerződésszegésekről, akár az engedményező, akár az alapügyleti kötelezett (vagy más fél) követte el azt. Köteles továbbá értesítést küldeni - általában havonta - a projekt megvalósításával közvetlenül összefüggő - például fővállalkozási építési szerződés szerinti - teljesítések állásáról.

Az engedményező kötelezettséget vállal arra, hogy az engedményezett szerződést nem mondja fel, nem engedményezi, nem ruházza át, nem módosítja, nem mond le az abból eredő jogairól vagy nem hagy fel azok gyakorlásával, mindent megtesz annak érdekében továbbá, hogy az a hitelszerződésből eredő összes kötelezettsége teljesítéséig az hatályban maradjon.

Az építésre vonatkozó fővállalkozói szerződés engedményezéséről szóló értesítés visszaigazolása sok esetben kiegészül annak szabályozásával, hogy mi a következménye annak, ha a hitelező életbe lépteti az építési megállapodásból eredő kötelezettségek öfelé történő teljesítését (operatívva teszi az engedményezést), de nem hoz döntést 15 vagy 30 napon belül arról, hogy átvállalja-e az adósnak az építési megállapodásból származó kötelezettségeit. Erre az esetre nézve a fővállalkozó joggal kérheti, hogy a hitelező a szabott határidő lejártakor pénzügyileg számoljon el vele.

Az előbb említett 15 vagy 30 nap alatti időszakra a hitelező lemondhatja a fővállalkozót az építési megállapodás megszegése miatti következmények alkalmazásáról, így az ezen időszak alatt nem szüntetheti be a munkák végzését, és nem mondhatja fel az építési megállapodást.

A hitelező viszont hozzájárul ahhoz, hogy köteles az adós építési megállapodásból származó szerződésszegéseit orvosolni, ha úgy dönt, hogy kötelezettként belép a szerződésbe

2.7.2 Szponzori kötelezettségvállalás

A projektfinanszírozás egyik legfontosabb sajátossága, hogy a projekt befektetőit - általában a projektársaság (adós) anyacégét vagy a cégcsoport más, szolvens tagjait - a hitelező biztosítéknyújtó kötelezettként bevonja a hitelszerződés részes feleként. Az anyacég általi finanszírozási kötelezettségvállalás az alábbiakat öleli fel: (i) a költség túllépés finanszírozása; (ii) az adós fizetési kötelezettségvállalása megszegésének elhárítása; (iii) az adós feltőkésítése.

Az (i) alatti költség túllépés finanszírozása annyit jelent, hogy a szponzor köteles a projekt megvalósításához szükséges tényleges költségeket - amennyiben azok meghaladják a tervezett, hitelező által jóváhagyott projekt költségeket - hitellel vagy anyacég esetén tőke-hozzájárulással (alaptőke-emelés vagy eredménytartalék) megfinanszírozni. A szponzori hozzájárulást oly módon kell teljesíteni, hogy az - a független mérnök által meghatározott időtartamon belül - rendelkezésre álljon a projekt határidőre történő befejezése érdekében.

A (ii) alatti adósi kötelezettségvállalások miatti helytállás olyan áthidaló kölcsön rendelkezésre bocsátását jelenti, amellyel az adós helyett a szponzor finanszírozza a - meghatározott éves bérleti díjat biztosító - bérleti szerződések megkötésének hiányából származó bevételkiesést. Mint említettük, a bérletdíj-bevételek engedményezés tárgyát képezik és a kölcsönösszegek visszafizetésének jelentős biztosítékaul szolgálnak.

A (iii) alatti feltőkésítési kötelezettség az anyacég, mint szponzor közvetlen kötelezettségvállalása annak érdekében, hogy az adós jegyzett tőkéje a felvett hitel nagyságához képest megfelelő mértékű legyen.

A szponzor által nyújtott összes hitel a projekt-hitelszerződésnek alárendelt.

A projektfinanszírozás sajátossága, hogy a szponzor valamilyen pénzügyi segítség formájában elősegíti az adós társaság hitelszerződésben vállalt kötelezettségeinek teljesítését. Ilyen módszer lehet az adós társaság tőkéjének megemlése, illetve az ún. alárendelt kölcsön nyújtása.

Az alárendelés annyit jelent, hogy az alárendelt hitelező mindaddig nem érvényesítheti követelését, amíg az elsőbbségi hitelező követelése teljes egészében meg nem térült. Elsőbbségi hitelező alatt

értjük azokat a hitelezőket, akikkel szemben az alárendelt hitelező lemondott követelésének érvényesítési jogairól.

A projektfinanszírozásnál a projektársaság általában külföldi anyacége, a szponzor az általa nyújtott kölcsönt csak az adós által felvett hitelnek rendeli alá, ezért ez esetben nem az Sztv. hátrасorolt kötelezettségeiről rendelkező szabály alkalmazandó, hanem a kötelezettség számviteli nyilvántartása a projekthittel azonos módon történik.

Az alárendelt kölcsön egy köztes fázis a hitel és a tőkejuttatás között, a nemzetközi hitelpiacon „mezzanin” („félemelet”) finanszírozásnak nevezik.

A szponzor társaság az adós pénzügyi megerősítésénél mérlegel, hogy tőkeemeléssel vagy alárendelt kölcsönnyújtással vigye azt véghez. Az alárendelt kölcsön mellett szól, hogy a kamatfizetés független a társaság eredményétől (ez főként a feltételes alárendelésnél döntő szempont, ahol kamatfizetésre sor kerülhet az elsőbbségi kölcsön futamideje alatt), illetve a kölcsön visszavonása nem idéz elő jogszabályi feltételek betartásának kötelezettségét, mint a tőkeleszállítása esetében.

Az adós szempontjából előnyösebb az alárendelt kölcsön, mert a kamat általában kevesebb, mint a fizetendő osztalék; a kamat adóalap-mérséklő hatású; az alárendelt kölcsön áthidalhat olyan helyzeteket, amikor egyébként a biztosíték adási tilalom miatt további biztosíték nyújtására nem kerülhetne sor az elsőbbségi hitelező javára.

Az alárendelt hitelező pozícióját is biztosítani kell szerződéses kikötésekkel annak érdekében, hogy az elsőbbségi hitelező követelésének kielégítése után teljes terjedelemben annak helyébe léphessen. Ennek módja a törvényi engedmény, melynek alapján a biztosítékok is átszállnak az alárendelt hitelezőre. Ugyanakkor az alárendelt hitelező nem köteles helyt állni az adós teljesítéséért.

Határozatlan időre szóló kötelezettségvállalás esetében biztosítani kell az alárendelt hitelező javára a szerződés alárendelt jellegének megszüntetését, felmondhatósággal.

Ez természetesen nem érintheti a felmondás hatályba lépésekor fennálló elsőbbségi kölcsönök elsőbbségi jellegét. A felmondás esetére az elsőbbségi hitelező ki szokta kötni a további hitelnyújtás megszüntetését.

Az elsőbbségi hitelező pozícióját védi az a szerződéses kikötés, mely szerint az elsőbbségi jelleg nem változik azzal, ha az elsőbbségi hitelező nem gyakorolja valamely, a szerződésben biztosított jogát, pl. nem érvényesíti valamely esedékes követelését. Az elsőbbségi hitelezőnek joga van továbbá ahhoz, hogy – ha az adóssal szemben több követelése áll fenn – akkor azt annak a követelésnek a javára számolja el, amelyik számára a legelőnyösebb. Az elsőbbségi hitelező nem köteles védeni az alárendelt hitelező pozícióját azzal, hogy a biztosítékok értékét gondosan megőrizze.

Az alárendelt hitelező követelése feltételes, ami azzal jár, hogy az adós elleni felszámolási eljárás esetén is azt feltételes követelésként kell bejelenteni. Az alárendelési megállapodásban az adós köteles figyelembe venni a megállapodás rendelkezéseit még a felszámolási eljárás esetében is, és az alárendelt hitelezőnek is az alárendelési megállapodás előírásaival összhangban kell követelését érvényesíteni.

Az alárendeltség a következő kötelezettségvállalásokat takarja:

A szponzor az általa nyújtott kölcsönrel összefüggésben, a hitelező előzetes írásbeli hozzájárulása nélkül

- nem követelhet fizetést;
- nem élhet beszámítási jogával;
- nem változtathatja meg a nyújtott hitel lejáratát;
- nem vezethet végrehajtást az adós ellen;
- nem kezdeményezhet, vagy támogathat csőd-, felszámolási, átstrukturálási eljárást az adóssal szemben;
- nem ruházhatja át, terhelheti meg az általa nyújtott kölcsön biztosítékait;
- nem rendelheti alá az általa nyújtott kölcsönt a projekthitelezőn kívül más hitelezőnek;
- nem ruházhatja át jogait és/vagy kötelezettségeit;
- nem tehet semmit, ami az alárendelést veszélyezteti.

Az alárendelt szponzori hitelek a projekt bevételeiből fizetendők vissza, de ennek az alábbi feltételei vannak: (i) a szponzori hiteleket a szponzor, számlákkal dokumentálva, a projekt költségeire fordította; (ii) a projekt-hitelszerződésben nem következett be szerződésszegés; (iii) az adósságszolgálati fedezeti számla fel van töltve a szükséges mértékig.

A projekt költségtúllépésére nyújtott szponzori hitel alárendelése a projekthitel teljes visszafizetéséig fennmarad.

A szponzornak finanszírozásra vonatkozó kötelezettségvállalásain kívül egyéb (i) tiltó és (ii) megerősítő kötelezettségvállalásai is vannak.

Tiltó kötelezettségvállalások:

- nem ruházhatja át, nem idegenítheti el, nem terhelheti meg az adós társaságban fennálló érdekeltségét;

- nem szavazhat meg semmiféle osztalék- vagy más kifizetést az adós társaságban a hitelező hozzájárulása nélkül;
- nem deklarálnak szerződésszegést az alárendelt kölcsönszerződésben, amíg a projekt-hitelszerződésből származó kötelezettségeit az adós teljes mértékben nem teljesíti;
- nem kezdeményezhet csőd- vagy felszámolási eljárást az adós vagy önmaga ellen; illetve nem adhat okot arra a törvényes előfeltételek teljesítésével, hogy harmadik fél ilyen eljárásokat kezdeményezzen a szponzor ellen, illetve ha harmadik fél mégis ilyen eljárást kezdeményezne, azt a kellő határidőben, jóhiszeműen vitatni köteles.

A megerősítő kötelezettségvállalások

A szponzor negyedéves mérleg- és eredménykimutatásainak, cash flow-modelljének a negyedév eltelte utáni 45 (negyvenöt) napon belül a hitelező részére történő rendelkezésre bocsátására, valamint auditált éves pénzügyi beszámolójának a pénzügyi év lezárásától számított 120 (százhusz) napon belüli megküldésére vonatkoznak.

Felelősségvállaló nyilatkozatok

A szponzor felelősségvállaló nyilatkozatokat is köteles tenni, amelyekben nyilatkozik arról, hogy (i) a szükséges társasági felhatalmazásokkal rendelkezik a szponzori kötelezettségvállaláshoz; (ii) a kötelezettségvállalás nem ütközik jogszabályba, társasági alapdokumentumba, illetve a szponzorra nézve kötelezettségekkel járó szerződésekbe vagy olyan megállapodásokba, amelyekben a szponzor a szerződő fél; (iii) a kötelezettségvállalás a szponzor érvényes, kötelező és kikényszeríthető nyilatkozata. A szponzor köteles továbbá szavatolni tulajdoni részesedését és annak fennmaradását is az adós társaságban.

A szponzori kötelezettségvállalás pénzügyi biztosítéki súlyát a szponzor gazdasági stabilitása adja, amelyet a hitelező bizonyos keretek között meg tud vizsgálni. Erre szolgálhat az átvilágítási eljárás keretében bekért dokumentumok felülvizsgálata.

A szponzori kötelezettség jogi biztosítéki súlyát, pedig a szponzor ügyvédjének jogvéleménye szolgálja, amelyben a szponzor ügyvédje nyilatkozik a szponzor országának joga alapján megítélendő kérdésekről, úgy mint

- a szponzor társaság jogi státuszáról;
- a szponzori kötelezettségvállalás aláírásakor szükséges felhatalmazásról;
- a kötelezettségvállalás érvényes, kikényszeríthető és kötelező voltáról;

- arról, hogy a kötelezettségvállalás nem vezet jogszabály, alapító dokumentumok, illetve szponzor által aláírt szerződések megsértéséhez;
- a jogválasztás és a joghatósági alávetés érvényességéről, az ítéletek (választottbírói döntések) végrehajthatóságáról.

A szponzor kötelezettségvállalásainak megsértése a projekt-hitelszerződésben azonnali hatályú felmondási ok.

A dolgozat részletesen szól a projektfinanszírozással kapcsolatos banktechnikai kérdésekről, úgy mint a pénzügyi modellről, az érzékenységi vizsgálatokról, a pénzügyi mutatókról, a monitoringról és a bajba jutott hitel kérdéseiről.

A hitelszerződés alapján a hitelösszeg legjellemzőbb igénybevételi módja : a kölcsön.

3. A kölcsönszerződés a jelenlegi Ptk-ban

A Ptk 523. § (1) szerint a „kölcsönszerződés alapján a pénzügyintézet vagy más hitelező köteles meghatározott összeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.”

A Ptk fent idézett megfogalmazása szerint eltérően a bankhitelszerződéstől a hitelező nem csupán pénzügyintézet lehet. Az 523. § (2) bekezdése szerint pénzügyintézet hitelező esetén a főszabály az, hogy az adós kamat fizetésre is köteles, egyéb hitelező esetén a vissztehermentes kölcsönnyújtásra is van lehetőség.

A jogszabály nem említi az összeg rendelkezésre bocsátásának módját, ez a gyakorlatban a folyósítás, melyre – legtöbbször a hitelszerződésben meghatározott feltételek teljesülése esetén kerül sor.

A Ptk tulajdonképpen nem meghatározott feltételek teljesülésének oldaláról közelíti meg a kölcsönösszeg átadását. Az (524. § (1))-e szakaszban kifejezetten „átadásról” és nem az 523. § (1) szerinti „rendelkezésre bocsátásról” szól a jogszabály), hanem – éppen ellenkezőleg – azon esetek körét írja körül, melyek bekövetkezésekor a *clausula rebus sic stantibus* elv szerint a hitelezőnek (akár magánszemély hitelezőnek is) jogában áll az átadás megtagadása.

Ez az átadás megtagadási jog a tulajdonképpeni érdekbeli lehetetlenülés, mely a Ptk-igen kevés szerződés esetén, így a kölcsönszerződésnél állhat fenn. Eörsi professzor megállapítása szerint „jogunk ugyanis – bizonyos kivételektől eltekintve – nincs azon az állásponton, hogy a szerződés csak akkor kötelez, ha a megkötésekor fennállott körülmények lényegében fennmaradtak.”

Ezért a megtagadási jog gyakorlásánál olyan rendkívüli körülményeknek kell bekövetkezni, amikor az időközben bekövetkezett körülmények folytán súlyos méltánytalanságra vezetne a szolgáltatás kikényszerítése. A bizonyítási kötelezettség a Ptk 524. § szerint – mindkét ott említett esetben – a hitelezőt terheli.

Az adós számára is lehetővé teszi a Ptk., hogy az összeg átvételét megtagadja. Bár ezt minden különösebb indok nélkül megteheti, az nem történhet jogkövetkezmények nélkül, így nem pénzügyi intézet hitelező részére kártérítést kell fizetnie, pénzügyi intézet esetén pedig rendelkezésre tartási jutalékot. (rendelkezésre tartási jutalék fizetése hitelszerződés kötése nélkül is fennáll, ez összemosza a két jogintézmény közötti különbséget.)

A kölcsön felmondásából a hitelszerződésben foglalt azonnali hatályú felmondási okok tárgyalásánál beszélünk. A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés 15 napi felmondással szüntethető meg. A kölcsön szabályai a pénzen kívüli helyettesíthető dolgok kölcsönére is alkalmazandóak.

3.1 A jelenlegi Ptk. szabályozás hiányosságai

Az Albizottság véleménye szerint a kölcsönszerződés meghatározásánál szakítani kellene azzal a szabályozási móddal, mely a pénzkölcsönt helyezi előtérbe és csak kiegészítő szabályban emlékezik meg arról, hogy ugyanezen szabályok alkalmazandók az egyéb helyettesíthető dolgok kölcsönére.

A helyettesíthető dolgok körébe mindennapossá vált ugyanis az értékpapírkölcsön és az árutőzsdei termékek kölcsöne. A helyettesíthető dolog, mint fogalmi ismerv ráirányítja a figyelmet a kölcsön másik alapvető jogi sajátosságára, azaz a kölcsön adója a kölcsön tárgyán tulajdonjogot szerez. (ld. a régi magyar jog kölcsön szabályait). Jelenleg a „rendelkezésre bocsátás” kifejezés nem juttatja azt egyértelműen kifejezésre, hogy az adós a kölcsön lejáratakor ugyanolyan dolgot ugyanolyan mennyiségben köteles visszaszolgáltatni és hogy a hitelezőnek nem tulajdonjogi, hanem csupán kötelmi igénye keletkezik a kölcsön visszafizetésére.

A kölcsönrel kapcsolatos másik problematika, a már idézett korlátlan előtörlesztés kérdése. Ennek a lehetőségnek a szűkítését az új Ptk. koncepció feloldani kívánja és csak – az Európai Unió irányelv miatt – a fogyasztási kölcsönök esetében fenntartani.

Vita van azonban a tekintetben, hogy a hitelezőt milyen kártalanítás illesse meg. Az új Ptk. Kötelmi jog általános részére vonatkozó koncepciója szerint „a jogosult a szerződéses határidőig ügyleti kamatot köthet ki arra az esetre is, ha a kötelezett tartozását e határidő előtt visszafizetné.”

Az Albizottság véleménye szerint az ügyleti kamat kikötése túlzottnak minősíthető, hiszen jogalap nélküli gazdagodást eredményezne a jogosultnál. Indokoltabb lenne valamilyen költségtérítés alkalmazása.

Felvethető, hogy a pénztartozás teljesítésére is megfelelné a Ptk. 282. § (2) bekezdésében az előtörlesztésre írt általános szabály, azzal az eltéréssel, hogy a felelős őrzés (költségtérítés) helyett a kártérítés szabályai lennének irányadóak. Elképzelhető lenne az is, hogy a Ptk. 292. §-ban foglalt szabály kógens jellegét szüntetnék meg, teret adva a felek szerződéses akaratának.

Az Európai Unióban több direktíva rendelkezik a fogyasztóvédelemről. A fogyasztási kölcsön az egyik kiemelt fogyasztóvédelmi terület, ahol a jelenleg érvényes magyar szabályokat harmonizálni kell az EU irányelvekkel.

4.2 A készülő szabályozás jellemzői

Az új Ptk-ban külön szabályozni kell ezt a jogintézményt, úgy, hogy „e körben oda kell figyelni a párhuzamos szabályozás elkerülésére”.(Ez utóbbi megjegyzés a jelenlegi szabályozásra utal, mikoris mind a Hpt, mind a fogyasztóvédelemmel kapcsolatos jogszabály rendelkezik e kölcsönformáról, némileg eltérő rendelkezések mellett.)

A koncepció nem bontja ki részletesen szabályozással kapcsolatos elvárásait. A fogyasztási kölcsönt – fogyasztói kölcsönként – igen részletesen szabályozza a tervezet, tulajdonképpen átültetve az irányelv rendelkezéseit. A tervezet fogalom meghatározása némileg eltér az irányelv definíciójától.

Ehelyütt összehasonlítjuk az irányelv és az első szövegtervezet eltéréseit.

Irányelv: „hitelszerződés” olyan szerződés, amely alapján a hitelező a fogyasztónak hitelt nyújt vagy annak nyújtására ígéretet tesz halasztott fizetés, kölcsön vagy más, ezekhez hasonló pénzügyi megoldás formájában.”

Tervezet: „Fogyasztói kölcsönszerződésnek minősül minden olyan megállapodás, amelyben a hitelező a fogyasztónak fizetési haladékot, kölcsönt vagy bármilyen hasonló anyagi támogatást nyújt.” A szóhasználaton kívül eltérő az a megfogalmazás, mely a „hitelígérvényt” nem tekinti fogyasztói kölcsönnek.

Az irányelv – egy másik definíciója megjelöli a fogyasztót, aki „olyan természetes személy, aki az irányelv hatálya alá tartozó ügyletek során olyan célból jár el, amely saját kereskedelmi vagy szakmai tevékenységi körén kívül esik.”

Ilyen meghatározással a tervezet nem él, bár – véleményem szerint – szükséges volna.

Eltérő a fogyasztási kölcsönnek nem minősülő szerződések köre és az értékhatárok.

Az irányelv nem fűz semmisségi következményt a szerződésben szabályozandó kérdések feltüntetésének elmulasztásához, míg a tervezet azt teszi. Az irányelv által példálózva megadott

lényeges tartalmi elemek között szerepelnek olyan kikötések, melyeket igen fontosnak tarthatunk a fogyasztói kölcsönszerződésben szabályozni, bár a tervezet ezeket nem említi, pl.:

- szerződés tárgyát képező áruk és szolgáltatások megnevezéseit;
- a vételárat és a fogyasztói kölcsön szerint fizetendő árat,
- utalást arra, hogy ki az áru tulajdonosa (ha a tulajdonjog nem száll át azonnal a fogyasztóra) és azokra a feltételekre, melyek alapján a fogyasztó az áru tulajdonosává válik;
- adott esetben az az időtartam, ami alatt a fogyasztó a szerződéstől következmények nélkül elállhat. (megfontolási idő)

Az irányelv szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a hitelszerződés léte ne befolyásolja az ilyen szerződés felhatalmazásával megvásárolt áru vagy szolgáltatás szállítójával szembeni fogyasztói jogokat a szállító szerződésszegése esetén. A tervezet a szállító késedelmes vagy hibás teljesítése esetére biztosítja a fogyasztó fizetés-visszatartási jogát a fogyasztói kölcsönszerződés alapján esedékessé váló fizetései tekintetében a szállítóval szemben igényei kielégítéséig.

Ez az időhatár nélküli visszatartási jog rendkívül sérelmes lehet a hitelező részére, hiszen az ily módon történő szabályozás azt is involválná, hogy adott esetben több éven keresztül tartó per előzhetné meg az igény kielégítését.

Nincs szabályozva a szerződésszegés bizonyításának kérdése. A fogyasztó javára a tervezet elállási jogot is biztosít a kölcsönszerződéstől is a harmadik személy (szállító) szerződésszegése esetén. Véleményem szerint ezen elállásra is a Ptk. szavatossági jogok gyakorlására vonatkozó szabályai az irányadók, tehát arra csak a végső esetben kerülhet sor.

Tekintettel arra, hogy a szállító nem szerződést kötő fél a fogyasztói kölcsönszerződésben, így – az általa folyósított kölcsön visszafizetését sem kérheti az eredeti állapot helyreállításakor- véleményem szerint tőle a hitelező csupán a szerződésen kívül okozott kára megtérítését kérheti.

Nem tartom a gyakorlatban megvalósíthatónak a tervezet szerint írt megoldást, mely szerint „elállás esetén a fogyasztó köteles az árut a hitelezőnek kiadni.” „Amennyiben az áru a fogyasztó tulajdonában volt, az átadással – amennyiben a fogyasztóval szembeni fizetési kötelezettségének eleget tett – a hitelező megszerzi az áru tulajdonjogát.” A hitelezők ugyanis nem foglalkoznak árukészletek tulajdonjogának megszerzésével, majd áruértékesítéssel.

A tervezet rendkívüli hitelezői felmondási okot tartalmaz a fogyasztó fizetési késedelme esetére. A

felmondás esetei feltehetőleg azonnali hatályúak, bár ezt a tervezet nem említi. A fizetési késedelemre – valószínűleg értve ezalatt a tőke- és kamatfizetést is – vonatkozó felmondási jog gyakorlásához összeghatárt ír elő a lejárt tartozással kapcsolatban, valamint legalább két hetes póthatáridő tűzését.

Mínthogy azonban a fogyasztói kölcsönre is a kölcsönszerződés szabályait rendeli háttérszabályként alkalmazandónak a tervezet, így az ott szabályozott esetek a fogyasztói kölcsönre is alkalmazandók a fent írt eltéréssel.

Az egyéb hitelműveletek körében meg kell említeni az okmányos meghitelezésre (akkreditív) vonatkozó szabályokat és azok lényeges elemeinek megjelenítését a Ptk.-ban.

5. Egyéb hitelműveletek

5.1 Az akkreditív szabályozásával kapcsolatos koncepcionális elképzelések az új Ptk.-ban

Az akkreditívet a hazai szabályozás és a Regles is – elsősorban fizetési módnak, másodsorban biztosítéknak tekinti és nem a hitel igénybevétel egyik formájának, mint az angolszász gyakorlat.

A koncepció azért tartja szabályozandónak a pénz- és értékpapírkötelmek között, mert „sok hasonlóság és különbség mutatkozik az akkreditív és (bank)garancia között. Mindkettő alapjogviszonytól független, a bankot csak a saját nyilatkozata köti és e jogviszonyon kívül álló körülményekre kifogást nem támaszthat. Ezen túl a garancia és az akkreditív esetén is megfigyelhető a hiteljogviszony jelleg. Az okmányelőírás illetőleg a garanciánál annak lehetősége ugyancsak azonosság a két banki instrumentum között.”

A különbség az, hogy az akkreditív inkább fizetési mód, a kedvezményezett nem is kérhet akkreditíven kívüli fizetést, míg igénybe veheti azt. Ezzel szemben a garancia biztosíték, a fizetés eshetőleges, csak a fő adós mulasztása esetén, erre hivatkozva nyílik meg a lehívása.

5.2 Az akkreditív az első szövegtervezetben

A szövegtervezet mindössze négy kérdéskört taglal és azokat is röviden érinti: Az akkreditívszerződés fogalmát a formakényszer kérdését, az alapüggyellett való kapcsolatát és az elállás, valamint az átruházás kérdését.

A fogalommeghatározás szerint “akkreditív szerződésben a bank megbízás alapján határozott időre kötelezi magát arra, hogy meghatározott okmányok bemutatásakor a saját nevében fizetést fog teljesíteni a kedvezményezettnek.”

A definíció nem tartalmazza az akkreditív azon fontos sajátosságát, hogy a bank csupán akkreditív-konform okmányok ellenében fizet, azaz az ügylet absztrakt, formalításokon alapul.

Az írásbeli formakényszer az akkreditívnyitásra és nem a szerződéskötésre vonatkozik, az akkreditív nyitás pedig már a szerződés foganatosulását jelenti. Az akkreditív fizetési mód jellegét hangsúlyozza, hogy az alapügylet alapján csak a bank nem teljesítése esetén követelhet teljesítést a kedvezményezett. A szövegtervezet lehetővé teszi, hogy kifejezett kikötés esetén a bank elállhasson az akkreditív szerződéstől. Ez a kikötési lehetőség teljesen újszerű, azt nem tartalmazza az akkreditív Regles. Az elállás joga – véleményem szerint – gyengíti az akkreditívben vállalt banki kötelezettségvállalást, különös tekintettel arra, hogy a definícióból is kitűnően a bank határozott időre vállal kötelezettséget.

Az átruházás tekintetében a tervezet az alábbi megfogalmazást tartalmazza:

“A Regles akkor engedi meg a más kedvezményezett számára történő igénybevételt ha a nyitóbank kifejezetten “átruházható”-vá jelölte meg az akkreditívet. Az átruházáshoz mely a jogok engedményezését jelenti az átruházó bankkal történő megállapodás kell. A Regles nem határolja be a bank mozgásterét azzal, hogy csak fontos okból tagadhatja meg az átruházást, viszont – ellenkező kikötés hiányában – csak egyszeri átruházást enged.”

A tervezet nem rendelkezik arról, hogy a meghitelezés egyes részei (részigénybevételek részállítások esetén) megengedettek lennének a végösszeg átlépése nélkül illetve arról sem, hogy a feltételek pl. lejáratát, egységár stb. Változtatható-e átruházás esetén. Tekinthejtük ezt úgy, hogy mindezen kérdéseket a szerződéses szabadság következtében a felek szabadon rendezhetik. A tervezetben külön hangsúlyozásra kerül viszont az, hogy az átruházás mind jogok, mind kötelezettségek szabályozott módján kívül az akkreditív igénybevételének joga nem ruházható át, csupán az a személy jelölhető meg, akinek javára a bank teljesíteni köteles. Fentiekből az a következtetés vonható le, hogy a tervezet a (bank)garanciánál alkalmazott személyhez kötöttséget (ott még a lehívás joga sem átruházható) nem alkalmazza.

A dolgozat feldolgozza és összefoglalja a Szokványok gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos kérdéseket.

5.3 A banki elfogadvány

A bankhitelekben belül – a pénzhitelek mellett – az ún. kötelezettségvállalási hitelek egyik fajtájának tekinthejtük (b) az elfogadvány hiteleket.

Az elfogadvány hitel esetében a bank azt a jogot biztosítja ügyfele számára, hogy egy meghatározott összeghatárig váltót intézvényezzen rá. A bank tehát arra vállal kötelezettséget, hogy az ügyfele által kiállított, a bankra vonatkozó fizetési felszólítást tartalmazó idegen váltót elfogadja (egyenes váltóadóssá válik). A lejáratkor az ügyfélnek meg kell térítenie a bank javára a váltóban foglalt összeget (váltótartozást).

A BA tehát egy olyan intézvény, azaz egy bankra kiállított (intézvényezett) váltó, amelyben az adós,

mint kibocsátó utasítja a bankját, hogy fizessen meghatározott összeget a rendelvényesnek (kedvezményezettnek, aki egyben az adós) egy meghatározott jövőbeni időpontban (saját rendeletre szóló idegen váltó). Kiállításakor az intézvényezett bank lepecsételi az intézvényt az elfogadás jeléül.

Az elfogadással a bank kötelezettséget vállal arra, hogy esedékességkor megfizeti az intézvényben szereplő összeget. Természetesen e kötelezettségvállalásért a bank díjat számít fel az adósnak.

A BA kibocsátástól kezdve forgatható (átruházható) instrumentum, és a kedvezményezett (esetünkben az adós) forgathatja és eladhatja azt a pénzpiacon. Minthogy a kötelezett bank az adósnál - bonitása miatt - jobb feltételeket érhet el a pénzpiacon, hajlandó leszámítolni az általa elfogadott váltót, és utána ő értékesíti a pénzpiacon.

Mód van arra is, hogy adós azt maga értékesítse. A váltót megvásárló vevő diszkontált összeget fizet az adósnak, tehát nem a váltón szereplő teljes összeget, minthogy kalkulálja az esedékességig hátralévő időre eső kamatokat Esedékességkor a vevő, mint új kedvezményezett, beszedi a BA teljes összegét a kötelezett (elfogadó) banktól. A bank viszont megtéríteti az adóssal az általa kifizetett teljes váltóösszeget.

A BA konstrukcióban tehát az adós diszkontált összeget kap, és egy későbbi időpontban a teljes összeget kell megfizetnie, tehát az eredmény ugyanaz, mint a kölcsönnyújtásnál. Az adós akkor választja ezt a megoldást, ha a diszkont és a banknak az elfogadásért fizetendő jutalék kevesebb, mint a kölcsönökért fizetendő kamat.

A szindikált hitelek esetében gyakori megoldás, hogy a hitelezők lesznek a BA első megvásárlói, tehát megvásárolják az általuk elfogadott váltókat. A BA kibocsátása éppúgy, mint a kölcsönlehívás, úgynevezett kibocsátási értékesítéssel történik, amely visszavonhatatlanul köti az adóst, és amely specifikálja a kibocsátás dátumát, a hitelszerződésre való utalást, amelynek keretében bocsátja ki a BA összegét és a lejáratot.

A lejárat általában 30, 60, 90 vagy 180 nappal a kibocsátás után kerül meghatározásra. A hitelező bank a váltóösszeg adós általi megtérítésének biztosítékául az adóstól saját váltót („Promissory Note”) kér. Ez a váltó csak a hitelező bank és az adós között funkcionál, úgynevezett okmánykísérő váltó, nem forgatható. Ennek indoka, hogy - bár a hitelszerződés alapján a hitelező követelheti a teljesítést, a váltóösszeg megfizetését - a saját váltó alapján sokkal egyszerűbb eljárással hajthatja be követelését az adóstól.

A hitelszerződés speciális kikötést tartalmaz arra az esetre, amikor a BA pénzpiaca átmenetileg nem működik. Ekkor az adós BA-kibocsátási jogát a hitelező felfüggeszti, illetve törli a már kibocsátott kibocsátási értesítéseket a BA piaci kereskedésének újra megindulásáig.

Magyarországon a banki elfogadványok szerepe nem jelentős, a váltó, mint hiteleszköz piacának gyengesége miatt. Bár a genfi váltójogi egyezményt Magyarország már 1965-ben kihirdette, a váltó nem tudott igazán meghonosodni, annak ellenére sem, hogy a váltókövetelésekre indítható perek – mint később taglaljuk – lényegesen egyszerűbbek és gyorsabbak a „normál” peres eljárásoknál.

5.4 A bankgarancia

A hiteligenybevételi módok sorát a dolgozat a bankgaranciával folytatja. Összefoglalja annak a kezességtől eltérő vonásait:

Garancia	Kezesség
(1) önálló (alapügylettől független), azaz (i) a garantőr csak a garancianyilatkozatban foglaltak alapján ígér fizetést; (ii) a garantőr akkor is fizetésre kötelezett, ha az alapügylet vagy a kötelezett megszűnik.	(1) Járuékos, azaz (i) a kezes felhozhatja a jogosulttal szemben mindazokat az alapügyletből eredő kifogásokat, amelyek a kötelezettet megilletik a jogosulttal szemben, valamint a kezes személyében megillető kifogásokat; (ii) terjedelme a főkötelezettséghez igazodik.
(2) Egyoldalú nyilatkozattal történik a fizetés elvállalása	(2) Kezes és a jogosult közötti szerződéssel jön létre.

5.4.1 A bankgarancia szabályozásával kapcsolatos koncepcionális elképzelések

Jelenleg a Ptk. a garanciát bankgaranciaként tárgyalja, a szerződést biztosító mellékkötelezettségek körében. A garanciavállalást az Albizottság véleménye szerint célszerű általános formában szabályozni, mert a gazdasági életben nemcsak a bankok, hanem nagy cégek, anyavállalatok, sőt az állam is nyújt (bár ez utóbbi inkább készfizető kezesség.) garanciát.

A garanciát a koncepció a hiteljogviszonyok körében javasolja tárgyalni. Ezzel a véleménnyel az Albizottság arra az álláspontra helyezkedik, hogy a szabályozásnak nem a (bank)garancia és kezesség közös vonásai miatt a szerződést biztosító mellékkötelezettségek között kell maradnia, hanem a hiteljogviszonyok közötti tárgyalásának.

Ennek elsődleges indoka, hogy sok hasonlóság és különbség van az akkreditív és a garancia között, melyet a jogintézmények egymás melletti elhelyezése indokol. Mindkettő alapjogviszonytól független, azaz a kötelezettet csak saját nyilatkozata köti. Mind a kettőt jellemzi az okmányelőírás illetve a garanciánál annak lehetősége. Alapvető egyik különbség, hogy míg az akkreditív banki fizetési kötelezettséget alapoz meg, addig a garantőr nem bank is lehet. A másik fő különbség abban rejlik, hogy az akkreditív inkább fizetési mód, a garancia pedig inkább biztosíték.

5.4.2 A bankgarancia szabályozása a PTK. első szövegtervezetében

A tervezet a garancia szabályozásával kapcsolatos koncepcionális elképzeléseket jól tükrözi; a garancia és akkreditív cím alatt tartalmaz előírásokat. A garancia jelenlegi megfogalmazása megbízáson alapuló önálló helyállási kötelezettségként nevesíti a garanciát. Írásbeli formakényszeret ír elő.

Az új Ptk. a garancia személyhez kötöttségét hangsúlyozza, amikor tiltja a kedvezményezettnek a lehívási jog átruházását, de megengedi a kedvezményezettnek megjelölni azt a személyt, akinek a garantőrnek a fizetést teljesítenie kell, (azaz a pénzkövetelés engedményezhető). Ez az ICC 458. szokványával azonos jogi megoldást jelent. A szabályozás indoka, hogy a garáns számára kiemelkedően fontos a kedvezményezett személye, így a „nem- átruházhatóság” annyit jelent, hogy az eredeti kedvezményezettnek kell az eredeti feltételek mellett azt pl. (okmánybenyújtás) igénybevenni.

A tervezet lehetőséget nyújt a határozatlan időre kötött garancia rendes felmondással történő megszüntetésére öt év elteltével, legalább egy éves felmondási idővel. A határozatlan időre kötött garancia rendkívül ritka, hiszen a garancia önálló, absztrakt kötelezettségvállaló jellege nehezen teszi gazdaságilag indokolhatóvá, hogy a garantőr bizonytalan ideig vállaljon ilyen természetű kötelezettséget. Így – véleményem szerint – a felmondás szabályozása sem tűnik túl életszerűnek.

A dolgozat táblázatos formában érzékelteti a két nemzetközi bankgarancia szokvány eltéréseit:

ICC 325	ICC 458
(1) A lehívás feltétele annak bizonyítása, hogy az alapügylet kötelezettje szerződést szegett, amelyet a kedvezményezett bírósági vagy választottbírósági döntéssel igazol.	(1) A lehívásnak nem feltétele a kötelezett tényleges szerződésszegése - bár minimális feltétel, hogy a lehívásban az alapszerződés azon megfelelő pontjára utalni kell, amely tekintetében a szerződésszegés bekövetkezett.
(2) Az igényérvényesítés (lehívás) utolsó napjára nézve kiegészítő szabályokat ad (6 hónap, kezdete eltérően számítandó az egyes garanciatípusoknál).	(2) Kiegészítő szabály a lehívás időpontja tekintetében nincs.

A Hpt. a bankkölcsönnyújtás körében említi a faktoringot, melyet a jelenlegi Ptk. nem nevesít.

5.5 A faktoring szabályozásával kapcsolatos elképzelések a Ptk. kodifikáció kapcsán

A Ptk. Kodifikációs Főbizottsága úgy foglalt állást, hogy csak azok a viszonylag újonnan meghonosodott szerződések szabályozhatók sui generis-ként a Ptk.-ban, amelyek olyan és annyi sajátossággal rendelkeznek, melyek indokoltá teszik önálló szabályozásukat. Ilyennek minősült a pénzügyi lízing, a faktoring esetében viszont az az álláspont, hogy az atípusos, vegyes szerződésként a felek szerződéses szabadságának teret hagyva önálló szabályozást nem igényel.

A faktoring – az Albizottság véleménye szerint – polgári jogilag követelésvásárlás, melyre az engedményezés szabályai alkalmazandók. A faktor cég követelés nyilvántartásra és beszedésre vonatkozó tevékenységére a megbízás szabályai az irányadók. Tekintettel arra, hogy az engedményezés és a megbízás szabályainak keveredése sem hoz létre tartalmában önállóan minősíthető szerződéstípust – az Albizottság önálló szabályozását nem tartja indokoltnak. A faktoring engedményezési szabályokra épülése azonban több ponton szükségessé teszi a jelenlegi engedményezési szabályok módosítását:

- A Ptk.-ban rendelkezni kellene arról, hogy a követelések engedményezésének kizárására, ellehetlenülésére (aránytalan megnehezítésére) ne lehessen mód, azaz a szállítók ne legyenek kiszolgáltatva vevőiknek azzal, hogy finanszírozásukat követeléseik értékesítésével oldják meg;
- kifejezetten lehetővé kell tenni jövőbeni követelések engedményezését azzal, hogy azokat hasznosítható módon meg kell tudni jelölni.
- az engedményezés megtörténte után csak kivételesen lehessen mód az alapszerződés olyan módosítására, mely hátrányosan befolyásolhatja a követelés értékét;
- az engedményezés biztosítéki jellegének kidomborításával lehetővé kell tenni, hogy a kölcsönadót megillető jogosítványok a faktorcéget is megillessék.

Ezen javaslatok a Ptk. általános szerződési szabályaival foglalkozó albizottság kodifikációs hatáskörébe tartoznak, így nincs arról információ, hogy az engedményezés faktoringot érintő szabályainak megalkotása milyen stádiumban van.

5.6 Forfetírozás

Ugyancsak speciális követelésvásárlási mód a Hpt.-ben a bankkölcsönnyújtásnál említett forfeitírozás.

Kiindulva az „á forfeit” ügylet nemzetközi fogalmából, látható, hogy jogi szempontú, döntő különbség a faktoring és a forfeitírozás között nincs, ezért jogi elemzést a szerződés nem igényel.

Ami mégis eltérést jelent, az annyiban összegezhető, hogy míg a faktoring rövid lejáratú követelések

megvásárlására vagy megelőlegezésére szolgál, addig a forfetírozás beruházási javak exportjához tapadó közép- és hosszú lejáratú követelések megvásárlását (megelőlegezését) jelenti. A követelések hosszabb lejáratára maga után vonja, hogy a követelések nem bankári biztosíték nélküli, úgynevezett nyitva szállításokhoz kapcsolódnak, hanem váltó és bankgarancia is fedezheti e követeléseket, amelyeket természetesen a forfetírozó társaság a követeléssel együtt megvásárol. A váltóval való fedezettség s ily módon a megvásárlás kritériuma, hogy az exportőr által kibocsátott váltót bank fogadja el vagy avalizálja (kezességgel látja el).

További különbségként említendő, hogy - ugyancsak a követelések hosszabb lejáratának következményeként - jelentős, az adós fizetőképességén túlmenő kockázatokat kell felvállalnia a forfetírozó társaságnak, így politikai (háború, államcsíny), átutalási (tartozás átütemezés, fizetési moratórium), árfolyam- és kamatláb-kockázatokat. E kockázatok fedezetét szolgálja a forfait díj, amely a követelés 2-6%-a között mozog.

Utolsó különbségként a visszkereseti jog nélküliséget említhetjük, amely abban mutatkozik meg, hogy a forfetírozó társaság az esetek többségében véglegesen vásárolja meg a követelést, oly módon, hogy - a leszámítoláshoz hasonlóan - a forfetírozó társaság levonja a megvásárlás és a futamidő lejárt közötti kamatokat a követelés értékéből (természetesen a forfait díjon felül).

A forfetírozás új. Ptk.-ban szabályozására a faktoringnál említett okok miatt nem kerül sor.

A dolgozat kísérletet tesz a pénzügyi lízingre, mint hiteljogviszonyra vonatkozó jelenlegi szabályozások jellemzőinek táblázatos összefoglalására.

5.7 A pénzügyi lízing

5.7.1 A pénzügyi lízing jellemzőinek táblázatos összefoglalása

Hpt.	Ottawai Egyezmény	Szvt.
Tárgya: Ingatlan Ingó Vagyoni értékű jog	Tárgya: Csak felszerelések, gépek, egyéb berendezések	Tárgya: Eszközök
A beszerzés módja: A beszerzés a lízingbevevő megbízása szerint	A beszerzés módja: A beszerzés a lízingbevevő részletes leírásának megfelelően a lízingbevevő által jóváhagyott feltételekkel (a lízingbeadó szakértelmére vagy véleményére tekintet	A beszerzés módja: A lízingbevevő igényei szerint

	nélkül)	
A pénzügyi lízing tartalma: Használat Hasznok szedése Kárveszélyviselés Vételi jog	A pénzügyi lízing tartalma: Használat Nem kritérium a vételi jog	A pénzügyi lízing tartalma: Használat, hasznok szedése, használatból eredő költségek, kockázatok viselése. Vételi jog, elővételi jog lehetősége (mindkettőről a szerződés megszűnése előtt le lehet mondani)
A Lízingbe vevő könyveiben kimutatás	A berendezés ára amortizáció függvénye	

5.7.2 A pénzügyi lízing szabályozása az első szövegtervezetében

Bár a szabályozás alapjaiban a fenti elvek figyelembevételével valósult meg, az csak 8 kérdéskört ölel fel.

A felek fő kötelezettségei címet viselő, tulajdonképpeni fogalom meghatározás tartalmazza, hogy a lízingbeadó a lízingbevevő által kiválasztott dolgot vagy jogot bocsájtja a lízingbevevő rendelkezésére.

Eltérően a futamidő tekintetében 6. pont alatti fejtegetéstől a definícióban a rendelkezésre bocsátás meghatározott időre történik. A „rendelkezésre bocsátás” – bár nem definiált – magába kell, hogy foglalja a birtoklás, használat és hasznosítás jogát is.

A definíció második mondata szerint „a lízingbevevő a lízingtárgy átvételére és időszakonként visszatérően díj fizetésére köteles.”

A lízingtárgy átvételi kötelezettsége - bár a meghatározásból ez nem tűnik ki – nem abszolút kötelezettség, mert az átvétel – a szövegtervezet későbbi §-ban kifejtettek szerint – megtagadható, ha az nem felel meg a lízingszerződésbe foglalt tulajdonságoknak.

A definíció a vételi jog kikötését – hasonlóan a nemzetközi lízingszerződés szabályaihoz – nem teszi kötelező fogalmi elemmé.

A lízingbevevő jogosultságot kap – a neki fel nem róható elmaradt rendelkezésre bocsátás esetén – a szerződés felmondására, itt azonban – eltérően a nemzetközi lízingszabályoktól – ez a jog nem

gyakorolható, ha a lízingbeadó ésszerű póthatáridőn belül vállalja a lízingtárgy beszerzését. A nemzetközi lízingszabályoktól ez esetben az is eltérés, hogy csak a rendelkezésre bocsátás elmaradása esetén lehet a felmondás jogát gyakorolni, nem pedig késedelem vagy hibás teljesítés esetén is.

A kockázatviselés tekintetében a szöveg mindössze az alábbiakat tartalmazza: „a lízingbe vevő viseli a szállító teljesítésének kockázatát.” Ez véleményem szerint akkor állna fenn, ha a lízingbe vevő nem tagadhatná meg az átvételt. A szöveg nem tartalmaz arra nézve rendelkezést, amit a koncepció hangsúlyozott a teljes körű kárveszélyviselésnél, azaz a lízingtárgy a lízingbevevőnek fel nem róható lehetetlenülése esetén sem jogosult a lízingszerződés felmondására, sőt ez esetben azonnali hatályú felmondási joga van.

A kárveszély viselésre csak annyiban rendelkezik, hogy a lízingtárgy lízingbeadó általi megszerzésétől kezdve a lízingbevevő viseli azt. Ez a szabály eltér attól a Hpt-ben megfogalmazott fogalmi definíciótól is, amely szerint a lízingbevevő a „használatba adással viseli a kárveszély átszállásából származó kockázatot”.

A lízingbevevő számára a szállítóval szembeni szavatossági jogokat a szövegtervezet a törvényi engedmény megkonstruálásával biztosítja valamennyi, a szállítóval szembeni jog tekintetében egy kivétellel, nevezetesen a szerződés megszüntetésére a lízingbevevő csak a lízingbeadó hozzájárulása mellett jogosult.

Bekerült a tervezetbe a lízingtárgy állapotváltozásával kapcsolatos tájékoztatási kötelezettség és a lízingbeadó ellenőrzési joga.

Az egyoldalú díjmódosításában – a felek megállapodhatnak a számítási elvek meghatározásával, előzetes értesítés mellett.

A lízingbeadó azonnali hatályú felmondási joga hasonlít a kölcsönszerződésben szabályozottakhoz – kiemelendő a harmadik személynek való használatba átadás, lízingtárgy értékcsökkenése megfelelő biztosítékkadás nélkül.

6. Zárzó

A dolgozat megkísérelte feltárni a hiteljogviszonyok összes lényegi jellemzőjét.

Kiemelt figyelmet szentelt a jövőbeni szabályozással kapcsolatos koncepcióknak illetve a már elkészült, még csak belső bizottsági egyeztetés alatt álló szövegtervezetnek. Tette ezt azért, mert

láttatni kívánta egy-egy jogintézmény kapcsán azokat a dilemmákat, melyek már – egyes kérdés esetében – akár évszázadok óta foglalkoztatják a jogtudósokat.

A dolgozat ugyanakkor igyekezett érzékeltetni, hogy a dilemmák ellenére az élet nem áll meg, a gyakorlat használja azokat a jogintézményeket is, melyeknek anyagi jogi szabályozása egyáltalán nincs (pl. pénzügyi lízing) vagy az nem megfelelő módon valósul meg (pl. fogyasztási kölcsön), illetve a kellő mélységű szabályozás ellenére a gazdaságban betöltött szerepe lecsökkent (pl. váltó).

A dolgozat – reményeim szerint – újabb és újabb dolgozatokat indukál.

Zárszóként – aláhúzva a hiteljogviszonyok fontosságát – dolgozatomat egy Széchényi idézettel zárom:

„A hitel hija szinte minden mozgást elakaszt.”